

monografia upowszechniająca

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE - OD TREŚCI DO PRAKTYKI.

Efektywny model doskonalenia nauczycieli kształcenia
zawodowego w przedsiębiorstwach

Projekt „Nowoczesne technologie i rozwiązania
organizacyjne w przedsiębiorstwach - efektywny program
doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”

Człowiek - najlepsza inwestycja!

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.4. Otwartość systemu edukacji w kontekście uczenia się przez całe życie, Poddziałanie 3.4.3. Upowszechnienie uczenia się przez całe życie – projekty konkursowe).

PUBLIKACJA DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE

Publikacja opracowana przez Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.
ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17
90–248 Łódź
tel. 42 633 17 19
www.inse.org.pl

Publikację opracowała:

Sylwia Walerych

Redakcja:

Marta Wysocka

Korekta:

Hubert Korczyk

Anna Strożek

Edycja:

Robert Dziuba

Skład:

Michał Dwuznik

Joanna Skrońska

Robert Dziuba

Projekt okładki:

Joanna Skrońska

Spis treści

Wstęp.....	5
1. Nowoczesne kształcenie zawodowe – wyzwania dla nauczyciela	8
1.1. Kształcenie zawodowe w Polsce – kierunki zmian	10
1.2. Nowa rola nauczyciela	12
1.3. Doskonalenie zawodowe nauczycieli kształcenia zawodowego	15
2. Charakterystyka procesu dydaktycznego dostosowanego do potrzeb gospodarki wykorzystującej nowoczesne technologie z uwzględnieniem specyfiki kształcenia zawodowego i wymagań nauczycieli kształcenia zawodowego z branży administracyjnej, ekonomiczno- -handlowej, informatycznej, telekomunikacyjnej i marketingowej.....	22
2.1. Rozwój techniczny a rozwój gospodarki	23
2.2. Nowoczesne technologie w procesie dydaktycznym kształcenia zawodowego	26
3. Projekt <i>Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach</i> – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego	29
3.1. Cele projektu	30
3.2. Grupa docelowa.....	31
3.3. Działania podjęte w ramach projektu	31
4. Podsumowanie rezultatów projektu <i>Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne</i> <i>w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego</i> <i>w obszarze nowoczesnych technologii</i>	34
4.1. Wnioski z badań fokusowych w obszarze nowoczesnych technologii.....	36
4.1.1. Wyniki badania fokusowego – branża administracyjna.....	37
4.1.2. Wyniki badania fokusowego – branża ekonomiczno-handlowa	39
4.1.3. Rezultaty badania fokusowego – branża informatyczna.....	40
4.1.4. Wyniki badania fokusowego – branża telekomunikacyjna.....	41
4.1.5. Wyniki badania fokusowego – branża marketingowa.....	42
4.1.6. Wyniki badań fokusowych w zakresie nowoczesnych technologii – zestawienie	44
4.2. Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach.....	45
4.3. Seminaria branżowe – wnioski uzyskane w obszarze nowoczesnych technologii	47
4.3.1. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii – wnioski i rekomendacje dla branży administracyjnej	48

4.3.2. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii – wnioski i rekomendacje dla branży marketingowej.....	50
4.3.3. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii – wnioski i rekomendacje dla branży ekonomiczno-handlowej.....	53
4.3.4. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii – wnioski i rekomendacje dla branży informatycznej.....	55
4.3.5. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii – wnioski i rekomendacje dla branży telekomunikacyjnej.....	57
4.4. Portal internetowy.....	59
5. Model kształcenia zawodowego zorientowanego na osobę uczącego się – <i>Lernenorientierte Qualität in der Weiterbildung</i> (LQW)	60
6. Wytyczne w zakresie usprawnienia działania placówek kształcenia zawodowego – współpraca z przedsiębiorstwami.....	63
7. Przykłady innych programów doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcących na potrzeby wybranych branż	71
Zakończenie	75
Bibliografia.....	76

Wstęp

Niniejsza publikacja *Nowoczesne technologie - od treści do praktyki. Efektywny model doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* została opracowana w ramach realizacji projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*. Projekt realizowała Fundacja Edukacji Europejskiej z Wałbrzycha w partnerstwie z firmą Bison Consulting S.A. we Wrocławiu. Jest on odpowiedzią na zmiany zachodzące we współczesnym świecie, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej, które warunkują konieczność przemian w innych obszarach, w tym w systemie edukacji. Postulat dostosowania systemu edukacji do potrzeb gospodarki nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do kształcenia zawodowego, wymagającego unowocześnienia i modernizacji w celu efektywnej realizacji stawianych przed nim zadań.

Zadanie wdrożenia zmian mających na celu dostosowanie systemu kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy stoi przed pracownikami oświaty na każdym szczeblu, szczególnie zaś dotyczy ono nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy w codziennej pracy z uczniami umożliwiają im zdobywanie wiedzy i umiejętności dopasowanej do wymagań pracodawców. Nauczyciele i instruktorzy są odpowiedzialni za kwalifikacje przyszłej kadry pracowniczej, toteż im większe są ich kompetencje, tym wyższa jest jakość kształcenia. Z tego względu konieczne jest zwrócenie uwagi na kształcenie ustawiczne nauczycieli, ich rozwój zawodowy oraz wspieranie dążenia do poszerzania wiedzy i umiejętności, zgodnie z postulatem uczenia się przez całe życie. Aktualizacja wiedzy i jej rozwijanie jest nadrzędnym celem współczesnego społeczeństwa zorientowanego na wiedzę. W rolę nauczyciela obligatoryjnie wpisane jest realizowanie idei uczenia się przez całe życie i propagowanie jej wśród uczniów. Doskonalenie zawodowe staje się zatem nieodłączną częścią pracy nauczyciela, umożliwiającą mu zwiększenie jego rozwojowych możliwości w trakcie działalności zawodowej¹.

Przygotowanie nauczycieli do efektywnej pracy zawodowej w obliczu przemian gospodarczych i społecznych oraz rozwoju wiedzy i techniki wymaga poddania refleksji następujących zagadnień²:

¹ B. Śliwerski, *Potrzeby i bariery doskonalenia zawodowego nauczycieli*, „Nowe w szkole” 1997/98, nr 5.

² R. Kwaśnica, *Wprowadzenie do myślenia o wspomaganiu nauczycieli w rozwoju*, wyd. WOM, Wrocław 1994.

1. możliwości pełnego przygotowania zawodowego nauczycieli;
2. cech i kompetencji współczesnego nauczyciela;
3. kompetencji składających się na przygotowanie zawodowe nauczycieli;
4. istoty rozwoju zawodowego nauczycieli;
5. wspomagania nauczycieli w rozwoju.

Projekt *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* jest efektem refleksji na temat wymienionych zagadnień i wpisuje się w działania mające na celu podnoszenie kompetencji zawodowych nauczycieli, umożliwiając im doskonalenie zawodowe, przede wszystkim poprzez kształtowanie praktycznych umiejętności w ramach współpracy z przedsiębiorstwami.

Celem niniejszej publikacji jest upowszechnienie rezultatów działań podjętych w ramach projektu. Rozdział pierwszy dotyczy ogólnych aspektów kształcenia zawodowego, jego kierunków rozwoju, nowych zadań i ról stojących przed nauczycielem przedmiotów zawodowych i instruktorem praktycznej nauki zawodu. Podejmuje również tematykę doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego oraz znaczenia posiadania wiedzy na temat nowoczesnych technologii i umiejętności ich wykorzystania w procesie dydaktycznym w obliczu rozwoju nowoczesnej gospodarki.

Część druga stanowi prezentację założeń projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*, podjętych działań, wskazanie adresatów projektu.

Część trzecia jest przedstawieniem rezultatów projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*, wypracowanych wniosków i rekomendacji. Rozdziały poświęcone omawianemu projektowi zostały opracowane na podstawie materiałów powstałych w jego ramach, do których należą raporty z badań fokusowych, raporty z seminariów czy branżowe opracowania merytoryczne.

Czwarty rozdział poświęcony został nowoczesnemu modelowi rozwijania jakości i zarządzania nią, który stanowi przykład przeniesienia rozwiązań europejskich na grunt polskiego systemu oświaty i określany jest mianem modelu kształcenia ustawicznego zorientowanego na osobę uczącego się – *Lernenorientierte Qualität in der Weiterbildung* (LQW).

W części piątej podjęto tematykę procesu usprawniania działania placówek kształcenia zawodowego, dotyczącego przede wszystkim współpracy i wymiany informacji pomiędzy

placówkami kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami w obszarze doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu.

W rozdziale szóstym zaprezentowano inne programy doskonalenia zawodowego nauczycieli powstałe w ramach projektów, których cele i założenia są zbieżne z reprezentowanymi przez projekt *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*.

1

Nowoczesne kształcenie zawodowe - wyzwania dla nauczyciela

8

Współczesne przemiany społeczno-ekonomiczne i kulturowe, rozwój techniczny i technologiczny, kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego i społeczeństwa wiedzy wpływają na system edukacji, wymuszając na nim dostosowanie się do aktualnych potrzeb społeczeństwa. Termin „społeczeństwo informacyjne” dotyczy nowego typu społeczeństwa, kształtującego się dzięki szybkiemu rozwojowi technologii komunikacyjno-informacyjnych, które wykorzystywane są w sferze zawodowej i społecznej. Etap rozwoju techniczno-organizacyjnego osiągnięty przez społeczeństwo informacyjne umożliwia wykorzystanie informacji do produkcji wyrobów i świadczenia usług³. Społeczeństwo wiedzy jest kolejnym etapem rozwoju społeczeństwa, które swobodnie wykorzystując metody i techniki informacyjne za podstawowy czynnik umożliwiający rozwój uważa wiedzę. Realizowanie postulatów uczenia się przez całe życie jest dla funkcjonowania społeczeństwa wiedzy zasadą podstawową⁴. W tym kontekście konieczne jest uwzględnienie w systemie edukacji potrzeb wynikających z przedstawionych zmian.

Czynniki determinujące konieczność unowocześnienia systemu edukacji można ująć również w następujące kategorie:

1. **Czynniki związane z rozwojem społeczeństwa informacyjnego** – należą do nich takie procesy, jak wzrost znaczenia nowoczesnych technologii informacyjnych i informacyjno-komunikacyjnych, przekształcenia dotyczące zwiększenia zatrudnienia w sektorze usług, przede wszystkim w zakresie wytwarzania, przetwarzania oraz dystrybucji informacji, nowe wymagania wobec przedsiębiorstw i tym samym wobec pracowników oraz związane z tym zmiany w edukacji zawodowej;
2. **Czynniki związane z procesem globalizacji** – obejmują swym zakresem powstawanie globalnego rynku umożliwiającego nieograniczony przepływ usług i dóbr oraz umiędzynarodowienie handlu;

³ V. Szymanek (red.), *Społeczeństwo informacyjne w liczbach 2010*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2010.

⁴ S.M. Kwiatkowski, A. Bogaj, B. Baraniak, *Pedagogika pracy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.

3. **Czynniki związane z przemianami cywilizacji naukowo-technicznej** – wśród nich znajduje się rozwój i upowszechnianie wiedzy naukowej oraz postęp naukowo-techniczny skutkujący z jednej strony podniesieniem jakości życia, a z drugiej niepokojem i poczuciem zagrożenia⁵.

Wskazane czynniki warunkują nowe podejście do edukacji – *przygotowanie zawodowe* ustępuje miejsca *rozwojowi przydatności do zatrudnienia*. Wśród aspektów wspierających rozwój przydatności do wykonywania określonego zawodu uwzględnia się umiejętności podstawowe, techniczne oraz społeczne. Umiejętności podstawowe związane są z nabywaniem wiedzy oraz z posiadaniem zdolności i motywacji do stałego uczenia się. Umiejętności techniczne dotyczą *know-how*, czyli umiejętności posługiwania się urządzeniami do kodowania, przetwarzania i wytwarzania informacji. Umiejętności społeczne obejmują swym zakresem cechy umożliwiające efektywne funkcjonowanie na rynku pracy, do których należą kreatywność, odpowiedzialność, umiejętność współpracy oraz zdolności komunikacyjne⁶. Współczesny system oświaty powinien skoncentrować się na kształtowaniu i doskonaleniu wskazanych umiejętności, by wyposażyć absolwentów różnorodnych typów placówek edukacyjnych w kompetencje dopasowane do wymagań zmieniającej się rzeczywistości społecznej i gospodarczej.

System edukacyjny musi zrezygnować z hermetycznej postawy na rzecz otwartości na innowacyjne rozwiązania sprzyjające rozwojowi i podniesieniu jakości kształcenia, aby podążać za dokonującymi się w innych obszarach zmianami. Dokonujące się w społeczeństwie przemiany stawiają przed edukacją następujące zadania:

1. poprawienie jakości i efektywności systemów edukacji poprzez:
 - a. zwiększanie nakładów finansowych na edukację;
 - b. kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli;
 - c. rozwijanie dostępu do nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych;
 - d. rozwijanie umiejętności i kompetencji koniecznych w funkcjonowaniu w społeczeństwie wiedzy;
 - e. zmianę systemu rekrutacji na studia w zakresie nauk ścisłych i technicznych;
2. umożliwienie powszechnego dostępu do edukacji dzięki:
 - a. uatrakcyjnieniu procesu dydaktycznego;
 - b. utworzeniu otwartego środowiska edukacyjnego;
 - c. kształceniu aktywności obywatelskiej;

⁵ A. Klim-Klimaszewska, *Podstawy edukacyjne na przełomie XX i XXI wieku w świetle raportów oświatowych*, „Rozprawy Społeczne” 2011, nr 1 (V).

⁶ Ibidem.

3. zintegrowanie systemów edukacji z otoczeniem za pomocą:
 - a. zwiększenia powiązań z rynkiem pracy;
 - b. upowszechniania nauki języków obcych;
 - c. rozwijania postawy przedsiębiorczej;
 - d. wspierania mobilności zawodowej uczniów, studentów, nauczycieli;
 - e. wzmocnienia współpracy europejskiej⁷.

Wdrożenie nowoczesnych rozwiązań edukacyjnych w obszarze kształcenia zawodowego powinno być wspierane na każdym z poziomów organizacyjnych – europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. Szczególne zadanie w tym procesie przeznaczone jest dla nauczycieli przedmiotów zawodowych – to właśnie oni stają się zarówno twórcami, jak i realizatorami nowych programów kształcenia, to oni towarzyszą uczniom w zdobywaniu zawodowych kwalifikacji i wspierają ich w podążaniu wybraną ścieżką zawodową. Nauczyciele odpowiedzialni są także za nawiązywanie i rozwijanie współpracy z przedsiębiorstwami, w których uczniowie mogą odbywać praktyki zawodowe, uczestniczyć w szkoleniach, seminariach czy pokazach.

Uwzględniając zadania stojące przed nauczycielem, należy zwrócić uwagę na przygotowanie nauczycieli do ich wypełniania. Rozwijanie zawodowych kompetencji umożliwia szeroka oferta szkoleń, kursów, warsztatów adresowanych do nauczycieli chcących podnosić swoje kwalifikacje, realizując postulat uczenia się przez całe życie. Dzięki ustawicznemu doskonaleniu kompetencji zawodowych nauczyciel może optymalnie wykorzystać nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w kształceniu kadry zawodowej dostosowanej do potrzeb rynku pracy.

1.1. Kształcenie zawodowe w Polsce - kierunki zmian

Konieczność wprowadzenia zmian we współczesnej edukacji zawodowej warunkowana jest przede wszystkim przemianami zachodzącymi na rynku pracy, wymaganiami wobec kwalifikacji kadry zawodowej stawianymi przez pracodawców oraz zwiększającą się mobilnością zarówno geograficzną, jak i zawodową. Zmiany w systemie kształcenia zawodowego są odpowiedzią na wyzwania, będące konsekwencją różnorodnych przemian w sferze społeczno-ekonomicznej, technologicznej oraz kulturowej. Przemiany w edukacji zawodowej są związane z następującymi jej aspektami⁸:

⁷ S.M. Kwiatkowski (red.), *Edukacja polska w jednoczącej się Europie*, Warszawa 2006.

⁸ E. M. Nyga, *Inny wymiar kształcenia młodego pokolenia*, „Oświata Mazowiecka” 2010, nr 03 (04).

1. nową klasyfikacją zawodów szkolnych, kompatybilną z klasyfikacją zawodów i specjalności, bazującej na Międzynarodowym Standardzie Klasyfikacji ISCO, który został zredagowany przez Międzynarodową Organizację Pracy i rekomendowany do stosowania w krajach Unii Europejskiej przez *Eurostat*;
2. systemem egzaminów i potwierdzeniem posiadanych kwalifikacji zawodowych;
3. zwiększeniem poziomu praktycznego przygotowania absolwentów do funkcjonowania na rynku pracy;
4. dopasowaniem treści programowych i programów edukacji zawodowej do wymagań stawianych przez rynek pracy;
5. strukturą i organizacją procesu dydaktycznego;
6. rozwijaniem kompetencji zawodowych nauczycieli szkolnictwa zawodowego;
7. aktywnym włączeniem się pracodawców w proces edukacji zawodowej;
8. rozwojem doradztwa zawodowego;
9. kształceniem zawodowym prowadzonym na odległość;
10. promowaniem edukacji zawodowej.

Szczególnie istotne zmiany w systemie edukacji zawodowej dotyczą dopasowania oferty programowej do potrzeb gospodarki, doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz nawiązania współpracy z przedsiębiorstwami, m.in. w zakresie organizowania praktyk zawodowych. Niezwłoczne wdrożenie zmian w wymienionych sferach może zostać zrealizowane poprzez działalność wojewódzkiego systemu wsparcia merytorycznego nauczycieli kształcenia zawodowego, bazującego na udziale ekspertów – konsultantów, doradców metodycznych i branżowych specjalistów.⁹

Zadaniem nowoczesnej szkoły zawodowej jest zatem wykształcenie specjalistycznej kadry, posiadającej wiedzę teoretyczną oraz niezbędne umiejętności praktyczne, potrafiącej efektywnie funkcjonować na rynku pracy. W tym celu w systemie edukacji zawodowej wdrażane lub planowane są różnorodne zmiany, koncentrujące się przede wszystkim na:

1. wzmacnianiu układu „szkoła – rynek pracy”, uwzględnienie zapotrzebowania rynku pracy w zakresie określonych kwalifikacji zawodowych oraz w zakresie określonej wiedzy;
2. rozwijaniu kształcenia modułowego i zadaniowego, połączeniu teorii z praktyką, przybliżeniu procesu edukacji do rzeczywistego procesu pracy;

⁹ K. Symela, *Modernizacja oferty kształcenia zawodowego w powiązaniu z potrzebami lokalnego i regionalnego rynku pracy*, [www.wup.pl/files/kontent/w/Temat – Moderniza oferty kształcenia zawodowego.doc](http://www.wup.pl/files/kontent/w/Temat%20-%20Moderniza%20oferty%20kszta%20lce%20zawodowego.doc) [data dostępu: 15.12.2012].

3. wprowadzeniu kształcenia zdalnego i wykorzystywaniu zasobów Internetu w rozwiązywaniu zadań;
4. standaryzacji kwalifikacji zawodowych, umożliwianiu zdobywania kwalifikacji ogólnozawodowych, ponadzawodowych, podstawowych dla danego zawodu oraz specjalistycznych;
5. rozwijaniu systemu orientacji poradnictwa zawodowego, umożliwieniu nabywania umiejętności manipulacyjno-merytorycznych w trakcie kształcenia przedzawodowego¹⁰.

Zmiany w systemie edukacji wiążą się przede wszystkim z dostosowaniem procesu kształcenia i tym samym dopasowaniem kwalifikacji zdobywanych przez uczniów szkół zawodowych do aktualnych potrzeb rynku pracy. W tym celu konieczne jest przede wszystkim nawiązywanie relacji pomiędzy placówkami kształcenia zawodowego a przedsiębiorcami oraz uświadomienie sobie nowych zadań stojących przed nauczycielami przedmiotów zawodowych.

1.2. Nowa rola nauczyciela

Zmiany dotyczące kształcenia zawodowego wiążą się z nowym spojrzeniem na rolę nauczyciela. Przed nauczycielem przedmiotów zawodowych stawiane są nowe zadania, wyzwania i wymagania. Nowoczesny model nauczyciela kształcenia zawodowego wskazuje na jego pożądane cechy, do których należą posiadanie wyższego wykształcenia, umiejętności uczenia się i nauczania w innowacyjny sposób, rozwijanie warsztatu pracy i kompetencji zawodowych oraz zamiłowanie do wykonywanej pracy. Nauczyciel przedmiotów zawodowych wciela się w pięć niewykluczających się wzajemnie ról, do których należą:

1. rola **nauczyciela-dydaktyka**;
2. rola **nauczyciela-opiekuna**;
3. rola **nauczyciela-wychowawcy**;
4. rola **nauczyciela-innowatora**;
5. rola **nauczyciela-badacza**.

Z nową rolą **nauczyciela-dydaktyka** wiąże się przede wszystkim interdyscyplinarność i skuteczne wykorzystywanie nowoczesnych technologii oraz technik dydaktycznych w procesie edukacji. Nauczyciel-dydaktyk jest przewodnikiem podejmującym efektywne

¹⁰ J. Moos, *Zmiany w kształceniu zawodowym w obliczu wyzwań rynku pracy* [w:] J. Moos, M. Sienna (red.), *Zmiany w kształceniu zawodowym w obliczu wyzwań rynku pracy*, Wyd. Łódzkiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, Łódź 2009.

działania zmierzające do osiągnięcia jak najlepszych efektów kształcenia, optymalnego nabywania wiedzy i umiejętności przez uczniów poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii.

Rola **nauczyciela-opiekuna** polega na okazywaniu uczniom empatii – nauczyciela cechuje swoista wrażliwość na potrzeby uczniów, zwrócenie uwagi na ich problemy, także osobiste, i pomoc w ich rozwiązywaniu, dbanie o szeroko rozumiane dobro uczniów. Zadaniem nauczyciela-opiekuna jest również zapewnienie uczniom bezpieczeństwa w trakcie praktyk zawodowych oraz w czasie zajęć w zakładach pracy.

Nadrzędnym celem **nauczyciela-wychowawcy** jest wykształcenie postawy uczniów zorientowanej na rozwój. Do zadań nauczyciela-wychowawcy należy zatem przede wszystkim wzbudzanie i rozwijanie ciekawości uczniów, kształcenie u uczniów postawy przedsiębiorczej oraz otwartości na przeobrażenia obecne w otaczającym ich świecie. Do jego zadań należy również stworzenie autorytetu specjalisty w danym zawodzie. Nauczyciel-wychowawca wspiera uczniów w planowaniu wybranej przez nich ścieżki zawodowej.

Nauczyciel-innowator jest otwarty na wzbogacenie procesu kształcenia poprzez wykorzystanie nowych rozwiązań organizacyjnych, technicznych oraz technologicznych. Jest świadomy swojego głównego zadania, którym jest wykształcenie kadry spełniającej oczekiwania rozwijającej się gospodarki i rynku pracy. Uwzględniając postawione cele dydaktyczne, nauczyciel-innowator odpowiednio dobiera treści i metody kształcenia.

Nauczyciel-badacz jest świadomy podejmowanych przez siebie działań dydaktyczno-wychowawczych, monitoruje ich efektywność i potrafi pracować nad jej rozwojem, biorąc pod uwagę jej mocne i słabe strony¹¹.

Jak zostało wspomniane, zmiany w systemie edukacji zawodowej, których nadrzędnym celem jest przystosowanie systemu kształcenia zawodowego do potrzeb i wymagań rynku pracy, a także kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego, niosą ze sobą nowe wyzwania stawiane przed nauczycielem przedmiotów zawodowych. Do wyzwań tych należą:

1. efektywne wzbudzanie motywacji do pracy i rozwoju;
2. znajomość języków obcych;
3. znajomość i umiejętność wykorzystania zasobów internetowych;
4. wiedza na temat sprzętu komputerowego;
5. pełnienie funkcji konsultanta oraz animatora, rezygnacja z centralnej pozycji w procesie kształcenia;

¹¹ P. Stasiak, *Rola nauczyciela kształcenia zawodowego i ogólnozawodowego*, www.podn.wodzislav.pl [data dostępu: 13.12.2012].

6. znajomość i umiejętność wykorzystania w procesie dydaktycznym nowoczesnych technologii;
7. monitorowanie procesu zdobywania informacji przez uczniów, rozstrzyganie naukowych sporów, wyjaśnianie wątpliwości¹²;
8. kształcenie i rozwijanie umiejętności zdobywania informacji, a następnie zamiany ich na wiedzę, zaś wiedzy na działanie¹³.

Podstawowym zadaniem nauczyciela kształcenia zawodowego jest wyposażenie uczniów w specjalistyczną wiedzę oraz praktyczne umiejętności ważne z perspektywy wybranego zawodu. Nauczyciel powinien również dbać o kształtowanie odpowiednich postaw zawodowych poprzez organizowanie sytuacji dydaktycznych umożliwiających ich rozwijanie¹⁴.

Nowoczesny proces dydaktyczny jako swoją podstawę ideową wskazuje ideę konstruktywizmu, która w centrum zainteresowań stawia uczącą się jednostkę, przypisując jej pełną podmiotowość i niezależność w doświadczaniu rzeczywistości. Konstruktywizm, przeciwstawiając się podejściu tradycyjnemu, umożliwia powiązanie teorii z praktyką, co jest kluczowym zadaniem edukacji zawodowej, propagując założenie, iż wiedza jest indywidualną konstrukcją, dzięki której podmiot uczący się w coraz większym stopniu zbliża się do rzeczywistości¹⁵. Zadaniem nauczyciela jest tym samym uwzględnienie w planowaniu i realizowaniu procesu edukacyjnego następujących zasad konstruktywnego uczenia się i nauczania:

1. zaangażowanie i aktywność jednostki uczącej się stanowi kluczowe założenie dotyczące planowania i realizacji procesu dydaktycznego;
2. uczenie się jest czynnością aktywną, wymaga świadomości i przyjęcia odpowiedzialności za jego przebieg i rezultaty;
3. większe znaczenie przypisywane jest drodze dochodzenia do rozwiązania niż efektowi końcowemu;
4. uczenie się jest procesem społecznym wymagającym komunikacji;
5. proces dydaktyczny powinien być wielokierunkowy;
6. nadrzędną rolę w procesie dydaktycznym odgrywa sens przypisywany różnorodnym doświadczeniom;

¹² B. Siemieniecki, *Technologia informacyjna w polskiej szkole. Stan i zadania*, Toruń 2002.

¹³ J. Kosmala, *Nauczyciele wobec procesu informatyzacji edukacji*, Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2008.

¹⁴ B. Jarmuł, *Rola nauczyciela kształcenia zawodowego w procesie edukacyjnym*, www.nauczycielwprzedsiebiorstwie.pl [data dostępu: 13.12.2012].

¹⁵ F. Szłosek, *Konstruktywizm a kształcenie zawodowe*, „Pedagogika pracy” 2004, nr 45.

7. uczenie się to proces syntezy osobistych doświadczeń ze zdobywanymi w toku edukacji wiedzą i umiejętnościami oraz modyfikowania już nabytej wiedzy pod wpływem nowych doświadczeń;
8. proces uczenia się w grupie powinien uwzględniać interakcje w niej zachodzące oraz stwarzać przestrzeń pozwalającą na swobodne wyrażanie myśli i uczuć¹⁶.

Wyzwania stojące przed nauczycielem kształcenia zawodowego zobowiązują go do znajomości nowoczesnych rozwiązań dydaktycznych, wzbogacania stosowanych metod dydaktycznych oraz do podążania za zmianami w systemie edukacji warunkowanymi przemianami gospodarczymi, kulturowymi i technologicznymi. Nauczyciel jest tym samym zobligowany do ustawicznego kształcenia się i rozwijania swoich zawodowych kompetencji.

1.3. Doskonalenie zawodowe nauczycieli kształcenia zawodowego

Aby wykonywać zawód nauczyciela przedmiotów zawodowych należy spełnić wymagania opisane w Karcie Nauczyciela oraz Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 września 2002 roku, do których należą:

1. posiadanie dyplomu ukończenia pedagogicznego studium technicznego lub świadectwo dojrzałości technikum lub szkoły równorzędnej odpowiedniego kierunku;
2. ukończenie kursu z zakresu BHP;
3. posiadanie minimum dwuletniego doświadczenia pracy w nauczanym zawodzie,
4. posiadanie uprawnień pedagogicznych¹⁷.

Wymagania te nie wyczerpują jednak kompetencji niezbędnych do efektywnego kształcenia kadry pracowniczej dostosowanej do potrzeb gospodarki i skutecznie funkcjonującej na rynku pracy. Przed nauczycielami stoi konieczność ciągłego aktualizowania posiadanej wiedzy i nabywania nowej, wzbogacania swoich kwalifikacji i urozmaicenia warsztatu pracy, zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie propagowaną przez Unię Europejską. Idea uczenia się przez całe życie stawia przed placówkami oświatowymi zadanie wspomaganie procesu kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych, ujmowanych w kategorii syntezy wiedzy, umiejętności i postaw dopasowanych do sytuacji. Szczególna wartość przypisywana kompetencjom kluczowym wynika z traktowania ich jako czynników koniecznych do samorealizacji oraz optymalnego funkcjonowania w ważnych aspektach życia – zawodo-

¹⁶ J. Bałachowicz: *Konstruktywizm w teorii i praktyce edukacyjnej*. „Edukacja” 2003, nr 3.

¹⁷ R. Gerlach, *Kwalifikacje nauczycieli przedmiotów zawodowych* [w:] S.M. Kwiatkowski(red.), *Kwalifikacje zawodowe na współczesnym rynku pracy*, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2004.

wym, społecznym, kulturowym. Kompetencje kluczowe zostały uszczegółowione w *Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*. W ich obszarze znajdują się:

1. **Porozumiewanie się w języku ojczystym** – zdolność wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) oraz językowej interakcji w odpowiedniej i kreatywnej formie w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych – w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie wolnym.
2. **Porozumiewanie się w językach obcych** – zdolność do rozumienia, wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie w odpowiednim zakresie kontekstów społecznych i kulturalnych w zależności od chęci lub potrzeb danej osoby. Porozumiewanie się w obcych językach wymaga również takich umiejętności, jak mediacja i rozumienie różnic kulturowych.
3. **Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne** – kompetencje matematyczne obejmują umiejętność rozwijania i wykorzystywania myślenia matematycznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji. Istotne są zarówno proces i czynność, jak i wiedza, przy czym podstawę stanowi należyte opanowanie umiejętności liczenia. Kompetencje naukowe odnoszą się do zdolności i chęci wykorzystywania istniejącego zasobu wiedzy i metodologii do wyjaśniania świata przyrody, w celu formułowania pytań i wyciągania wniosków opartych na dowodach. Za kompetencje techniczne uznaje się stosowanie tej wiedzy i metodologii w odpowiedzi na postrzegane potrzeby lub pragnienia ludzi. Kompetencje w zakresie nauki i techniki obejmują rozumienie zmian powodowanych przez działalność ludzką oraz odpowiedzialność poszczególnych obywateli.
4. **Kompetencje informatyczne** – umiejętne i krytyczne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozrywce i porozumiewaniu się. Opierają się one na podstawowych umiejętnościach w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu.
5. **Umiejętność uczenia się** – zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja

ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Kompetencja ta oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Umiejętność uczenia się pozwala osobom nabyć umiejętność korzystania z wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i ogólnych doświadczeń życiowych w celu wykorzystywania i stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych kontekstach – w domu, w pracy, a także w edukacji i szkoleniu. Kluczowymi czynnikami w rozwinięciu tej kompetencji u danej osoby są motywacja i wiara we własne możliwości.

6. **Kompetencje społeczne i obywatelskie** – kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, szczególnie w społeczeństwach charakteryzujących się coraz większą różnorodnością, a także rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby. Kompetencje obywatelskie przygotowują osoby do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społecznych i politycznych oraz poczucie się do aktywnego i demokratycznego uczestnictwa.
7. **Inicjatywność i przedsiębiorczość** – zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Powinny one obejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie.
8. **Świadomość i ekspresja kulturalna** – docenianie znaczenia twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem szeregu środków wyrazu, w tym muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych¹⁸.

¹⁸ Cyt. za: *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 30.12.2006, eur-lex.europa.eu [data dostępu: 14.12.2012].

Obowiązek zdobywania i rozwijania kompetencji kluczowych dotyczy zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Nowoczesny europejski nauczyciel systematycznie aktualizuje wiedzę i umiejętności, jest otwarty na podnoszenie kwalifikacji, posiada kompetencje z każdego z wymienionych w *Zaleceniach*... obszarów. Nauczyciel jest przykładem efektywnego realizowania idei uczenia się przez całe życie.

Kształcenie oraz doskonalenie zawodowe nauczycieli zgodnie z postulatami Unii Europejskiej w tym zakresie powinno uwzględniać kluczowe punkty, takiej jak praca z wiedzą, informacją i nowymi technologiami (w odpowiedzi na rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz społeczeństwa wiedzy), praca z innymi ludźmi oraz praca w społeczeństwie i dla jego dobra. Rozwinięcie wymienionych aspektów, na które należy zwrócić uwagę w procesie doskonalenia zawodowego nauczycieli, zostało przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Kluczowe elementy kształcenia i doskonalenia europejskich nauczycieli

OBSZARY DZIAŁALNOŚCI	SZCZEGÓŁOWE ZADANIA
Praca z wiedzą, informacją oraz nowymi technologiami	docieranie do wiedzy, jej analizowanie, zatwierdzanie, poddawanie refleksji i przekazywanie z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
Praca z innymi ludźmi	rozwijanie indywidualnego potencjału każdego z uczniów, wykazywanie postawy tolerancji i otwartości na drugiego człowieka, znajomość zagadnień dotyczących rozwoju człowieka
Praca w społeczeństwie i dla społeczeństwa	przygotowanie uczniów do pełnienia funkcji obywateli Unii Europejskiej, rozwijanie zrozumienia idei uczenia się przez całe życie, promowanie mobilności i współpracy w ramach Wspólnoty, kształtowanie postawy tolerancji i szacunku dla innych kultur

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Sielatycki, *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej* [w:] K. Sujak-Lesz (red.), *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2008.

Wspieranie rozwoju zawodowego nauczycieli jest ważnym zadaniem placówek dydaktycznych. Poziom kwalifikacji kadry pedagogicznej jest istotną determinantą poziomu kształcenia oraz efektów nauczania osiągniętych przez uczniów. Wsparcie udzielane nauczycielom przez szkoły zawodowe w Polsce w zakresie doskonalenia zawodowego nie jest jednak wystarczające. Badania przeprowadzone w ramach przygotowania raportu dotyczącego funkcjonowania systemu edukacji zawodowej w Polsce, wykazały iż do najbardziej popularnych form wspierania nauczycieli przedmiotów zawodowych w doskonaleniu zawodowym należą:

1. częściowe finansowanie szkoleń i kursów;
2. organizowanie szkoleń oraz kursów wewnętrznych;

3. wyszukiwanie ofert kursów, szkoleń i prezentowanie ich kadrze pedagogicznej;
4. zbieranie i udostępnianie materiałów dydaktycznych i szkoleniowych.

Szkoły najrzadziej angażują się w takie działania wspierające doskonale zawodowe nauczycieli, które związane są z nakładami finansowymi. Należą do nich przede wszystkim:

1. udzielanie urlopów szkoleniowych;
2. całkowite finansowanie szkoleń i kursów¹⁹.

Do najpopularniejszych form rozwijania zawodowych kompetencji nauczycieli szkół zawodowych i centrów kształcenia praktycznego należą szkolenia w czasie rad pedagogicznych oraz konferencje i warsztaty. Zestawienie form doskonalenia zawodowego nauczycieli prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Formy doskonalenia zawodowego nauczycieli przedmiotów zawodowych na podstawie badania wśród dyrektorów szkół i CPK

FORMY	SZKOŁY ZAWODOWE (%)	CENTRA KSZTAŁCENIA PRAKTYCZNEGO (%)
szkolenia Rad Pedagogicznych	93	92
konferencje	91	87
warsztaty	84	72
kursy kwalifikujące	64	65
seminaria	60	68
wykłady	59	48
studia podyplomowe/MBA	58	49
kursy komputerowe	44	35
studia II stopnia	31	29
kursy językowe	29	11
inne	3	8

Źródło: Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy, op. cit.

Twórcy raportu zwracają jednak uwagę, że wyniki badania dotyczącego form doskonalenia zawodowego nauczycieli nie odnoszą się do całej grupy. Wyniki badań jakościowych przeprowadzonych w grupie nauczycieli wskazują na występowanie w grupie badanej oporu wobec rozwijania zawodowych kwalifikacji, szczególnie wśród starszej kadry pedagogicznej.

¹⁹ *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, Warszawa 2011.

Jak wynika z omawianych badań, do głównych barier utrudniających doskonalenie zawodowe nauczycieli praktycznej nauki zawodu należy brak odpowiedniej oferty, w tym staży i praktyk w przedsiębiorstwach, a także utrudniony dostęp do informacji dotyczących możliwości doskonalenia zawodowego. Przeszkodą w doksztalcaniu nauczycieli może być również brak partnerów wśród przedsiębiorstw oraz brak wsparcia ze strony organu prowadzącego. Problemem jest także motywacja kadry nauczycielskiej – w co ósmej szkole nauczyciele nie są zainteresowani podnoszeniem swoich kwalifikacji²⁰.

Nauczyciele kształcenia zawodowego zwracają uwagę na rozwijanie swoich kompetencji w zakresie praktycznych aspektów wybranych treści dydaktycznych. Wyniki badań zaprezentowane w *Raporcie z diagnozy potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie mazowieckim. Nauczyciel praktycznej i teoretycznej nauki zawodu: uwarunkowania, zagrożenia i potrzeby wspomagania* wskazują, iż formami wsparcia doskonalenia zawodowego oczekiwanymi przez nauczycieli są:

1. wizyty w przedsiębiorstwach i odbywanie w nich praktyk;
2. konferencje skierowanych do nauczycieli przedmiotów zawodowych;
3. szkolenia organizowane przez centrum kształcenia praktycznego oraz szkolenia na stanowisku pracy;
4. nawiązanie współpracy między szkołą a organizacjami wspierającymi określone branże²¹.

Niefektywność systemu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych jest jednym z kluczowych problemów związanych z kadrami pedagogicznymi²². Odpowiedzią na przedstawiony stan systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli jest tworzenie, realizowanie i upowszechnianie rezultatów różnorodnych projektów mających na celu rozwijanie kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych, wspieranych przez środki unijne. W ramach projektów opracowywane i wdrażane są modelowe programy doskonalenia zawodowego nauczycieli, które powinny być zgodne z:

1. Strategią Rozwoju Edukacji na lata 2007–2013;
2. Strategią Rozwoju Kształcenia Ustawicznego do roku 2010;
3. Ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572);

²⁰ Ibidem.

²¹ *Raport z diagnozy potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie mazowieckim. Nauczyciel praktycznej i teoretycznej nauki zawodu: uwarunkowania, zagrożenia i potrzeby wspomagania*, Warszawa 2010.

²² *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy*, op. cit.

4. Ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 r. Nr 205, poz. 1206);
5. Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 roku w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz.U. 2006 r. Nr 31, poz. 216)²³.

²³ E. Fidrysiak, *Od opracowania do wdrożenia programu doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach. Publikacja opracowana w ramach projektu „Warsztaty i praktyka w zawodzie dydaktyka”*, Łódź 2012.

Charakterystyka procesu dydaktycznego dostosowanego do potrzeb gospodarki wykorzystującej nowoczesne technologie z uwzględnieniem specyfiki kształcenia zawodowego i wymagań nauczycieli kształcenia zawodowego z branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, informatycznej, telekomunikacyjnej i marketingowej

Ustawa o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej definiuje nowoczesną technologię jako technologię w postaci prawa własności przemysłowej lub usługi badawczo-rozwojowej (w rozumieniu Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług), która umożliwia wytwarzanie nowych lub znacząco ulepszonych towarów, procesów lub usług i nie jest stosowana na świecie dłużej niż 5 lat²⁴. Rozwój nowoczesnych technologii stosowanych w zakładach pracy obliuguje placówki kształcenia zawodowego do wyposażenia absolwentów w odpowiednią wiedzę i umiejętności pozwalające na efektywne ich wykorzystywanie.

Wyniki badań dotyczących funkcjonowania systemu edukacji zawodowej w Polsce wskazują, iż niemal wszystkie szkoły – 97% posiadają infrastrukturę techniczną umożliwiającą wykorzystywanie w procesie dydaktycznym technologii telekomunikacyjnych (ICT). Pomimo swobodnego dostępu do Internetu i jego zasobów oraz posiadania odpowiedniego wyposażenia technicznego niewiele szkół wykorzystuje nowoczesne technologie w procesie nauczania i organizacji nauki, obejmujących m.in. e-learning czy korzystanie z elektronicznego dziennika²⁵.

Dla większości placówek kształcenia zawodowego bardzo istotnym problemem jest brak dostępu lub utrudniony dostęp nauczycieli i uczniów do nowoczesnych technik i technologii wykorzystywanych w przedsiębiorstwach. Jednocześnie zapewnienie dostępu do nowych urządzeń i technologii w przedsiębiorstwach mogłoby rozwiązać problem niedostatecz-

²⁴ Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz.U. 2008 nr 116 poz. 730 z późn. zm).

²⁵ *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy*, op. cit.

nego wyposażenia placówek zawodowych²⁶. Z tego punktu widzenia szczególnie ważna jest współpraca między szkołami a przedsiębiorstwami, której jednym z celów jest upowszechnienie wśród uczniów szkół zawodowych informacji na temat nowoczesnych technik i technologii stosowanych w przedsiębiorstwach. Umożliwi to uczniom placówek kształcenia zawodowego zdobycie wiedzy i umiejętności w zakresie nowoczesnych technologii adekwatnych do aktualnych wymagań pracodawców.

2.1. Rozwój techniczny a rozwój gospodarki

Intensywny rozwój techniczny i technologiczny determinuje wymagania stojące przed człowiekiem funkcjonującym w wielu zróżnicowanych obszarach. Zmiany uwarunkowane rozwojem technologicznym dotyczą przede wszystkim gospodarki. Aktualnie mówi się o powstaniu nowoczesnej gospodarki, opierającej się na wiedzy i nowoczesnych technologiach. Nowa gospodarka określana jest terminem „Gospodarka Oparta na Wiedzy (GOW)” lub zamiennie „nowa gospodarka”, „gospodarka sieciowa”, „gospodarka cyfrowa”. Jej rozwój związany jest z kształtowaniem się społeczeństwa informacyjnego oraz społeczeństwa wiedzy²⁷. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) definiuje Gospodarkę Opartą na Wiedzy jako gospodarke, która *bezpośrednio bazuje na produkcji, dystrybucji oraz stosowaniu wiedzy i informacji*²⁸. Wiedza staje się zatem w nowej gospodarce największą wartością, dzięki której przedsiębiorstwa budują swoją konkurencyjną przewagę.

Do najważniejszych determinant kształtowania się Gospodarki Opartej na Wiedzy należą:

1. zasoby ludzkie są podstawą GOW, wśród nich znajdują się pracownicy o wysokich kwalifikacjach zawodowych bazujących o rzetelnym wykształceniu, zapoznani z techniką informatyczną, znający języki obce, mobilni oraz zmotywowani do kreatywnego i skutecznego działania na rzecz nowoczesnej gospodarki;
2. są dostawcami wiedzy (nowych rozwiązań, pomysłów, technologii) niezbędnej do tworzenia GOW; ważną rolę odgrywa również edukacja niższego szczebla, gdyż wraz z rozwojem nauki wspiera postęp techniczny i technologiczny oraz innowacyjność; zbudowanie GOW jest możliwe jedynie przy ścisłym powiązaniu sektora naukowo-badawczego z przedsiębiorstwami, gdyż umożliwia ono efektywne zastosowanie wiedzy dostarczanej przez infrastrukturę naukowo-badawczą;

²⁶ Ibidem.

²⁷ *Innowacyjność i nowoczesne technologie*, www.europejskiportal.eu/id04.html [data dostępu: 24.01.2013].

²⁸ *The Knowledge—Based Economy*, Paris: OECD, GD (1996) 102.

3. są dostawcami kapitału dla przedsięwzięć gospodarczych charakterystycznych dla nowej gospodarki opierającej się przede wszystkim na innowacjach; optymalnie rozwinięty system instytucji finansowych i kredytujących, umożliwiający tworzenie nowej gospodarki, zakłada finansowanie konkretnych przedsięwzięć gospodarczych i naukowych oraz zlikwidowanie barier kapitałowych dla podmiotów zaangażowanych się w budowanie GOW;
4. składają się na nią technologie informatyczne (IT) i komunikacyjne (ICT) oraz sposoby ich asymilowania przez społeczeństwo i podmioty gospodarcze; zasadniczą siłą napędową nowej gospodarki jest w tym obszarze Internet, który umożliwia nieograniczoną wymianę informacji, upowszechnianie wiedzy, a także usprawnienie łączności pomiędzy instytucjami naukowymi i badawczymi²⁹.

Przed współczesną edukacją stoi zatem ważne zadanie dopasowania do potrzeb i oczekiwań Gospodarki Opartej na Wiedzy. Tym samym zobligowana jest ona do systematycznego rozwoju zgodnie z trendami rozwojowymi nowej gospodarki. Zadaniem placówek kształcenia zawodowego jest w tym kontekście wykształcenie przyszłej kadry pracowniczej spełniającej wymagania nowoczesnej gospodarki. Absolwenci szkół zawodowych powinni być jak najbliżej modelu pracownika niezbędnego dla rozwoju nowej gospodarki. Powinni posiadać następujące kompetencje:

1. wysokie kwalifikacje zawodowe;
2. znajomość techniki informatycznej;
3. znajomość języków obcych;
4. mobilność;
5. motywacja do kreatywnego i skutecznego działania.

Zadaniem nowoczesnej szkoły jest zatem wykształcenie absolwentów posiadających wyżej wymienione kompetencje, którzy będą efektywnie działać na rzecz rozwoju gospodarki i społeczeństwa.

Jak zostało wspomniane, motorem napędzającym rozwój nowej gospodarki są przede wszystkim nowe technologie informatyczne (IT) oraz informacyjno-komunikacyjne (ITC). Branża IT wpływa w bezpośredni sposób na rozwój gospodarczy oraz na tworzenie nowych miejsc pracy, zaś postęp cywilizacyjny jest współcześnie warunkowany postępowaniem technicznym, który ściśle wiąże się z technologiami IT oraz rynkiem oprogramowania³⁰. Sprawia to, że przed placówkami edukacyjnymi stoi zadanie wyposażania uczniów w wie-

²⁹ *Gospodarka Oparta na Wiedzy*, www.europejskiportal.eu/id03.html [data dostępu: 24.01.2013].

³⁰ *Ibidem* [data dostępu: 24.01.2013].

dzę i umiejętności umożliwiające efektywne poruszanie się w świecie nowoczesnych technologii. Odnosi się to zarówno do treści kształcenia związanych z nowoczesnymi technologiami, jak również do praktycznego wykorzystania nowoczesnych technologii w procesie dydaktycznym.

Zastosowanie w procesie dydaktycznym możliwości oferowanych przez Internet pozwala na jego wzbogacenie i urozmaicenie. Wykorzystywanie Sieci i jej zasobów w uczeniu się i nauczaniu umożliwia nabywanie i rozwijanie nowych kompetencji poprzez wpływ na proces:

1. **uczenia się** – poprzez rozwijanie sposobów i możliwości nabywania wiedzy i umiejętności, usprawnienie rozwiązywania problemów i pomoc w podejmowaniu decyzji;
2. **działania** – poprzez ułatwianie organizowania i planowania pracy oraz wykorzystywanie narzędzi;
3. **myślenia** – dzięki wspomaganie twórczej pracy, umożliwieniu kompleksowego spojrzenia na dane zagadnienie;
4. **poszukiwania** – poprzez umożliwienie wyszukiwania i zastosowania informacji dostępnych w bogatych źródłach;
5. **współpracy** – dzięki usprawnieniu i wspieraniu pracy grupowej, umożliwieniu wymiany myśli oraz doświadczeń;
6. **komunikowania się** – dzięki umożliwieniu kontaktów interpersonalnych i efektywnego komunikowania się;
7. **doskonalenia się** – poprzez wpływanie na kształtowanie elastycznej postawy otwartej na rozwój i permanentne uczenie się³¹.

W procesie dydaktycznym zastosowanie znajdują serwisy Web 2.0. o otwartym charakterze umożliwiającym autorowi serwisu i jego użytkownikom tworzenie treści, które zalicza się do technologii informacyjno-komunikacyjnych. Wśród serwisów Web 2.0. można wyróżnić:

1. sieci społeczne,
2. społeczne bazy wiedzy,
3. media społeczne,
4. blogi,
5. wirtualne światy,

³¹ M. Matusz, *Umiejętności informatyczne wyznacznikiem funkcjonowania uczniów społeczeństwie informacyjnym*, [w:] W. Furmanak, A. Piecuch, W. Walat (red.), *Technika – Informatyka – Edukacja. Teoretyczne i praktyczne problemy edukacji informatycznej*, Wyd. Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2005.

6. udostępnienia społeczne,
7. agregacja i syndykacja treści³².

Serwisy Web 2.0. umożliwiają wykorzystanie w procesie dydaktycznym nowoczesnych metod kształcenia, takich jak metoda e-portfolio umożliwiająca zbudowanie kolekcji cyfrowych artefaktów czy WebQuest polegająca na gromadzeniu, selekcjonowaniu i ocenianiu informacji zgromadzonych dzięki zasobom Internetu i wykorzystaniu tych informacji oraz różnorodnych narzędzi internetowych i multimedialnych w celu wykonania określonych zadań³³.

Ważną rolę w nowoczesnym procesie dydaktycznym umożliwiającym zdobywanie specjalistycznej wiedzy oraz nabywanie i rozwijanie umiejętności ważnych z perspektywy wymagań nowej gospodarki odgrywa praktyczna nauka zawodu. Rozwiązaniem pozwalającym na osiągnięcie tego celu jest nawiązanie i systematyczne rozwijanie współpracy z przedsiębiorstwami, zarówno w odniesieniu do kształcenia uczniów, jak i doskonalenia zawodowego nauczycieli. Współpracy pomiędzy placówkami kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami zostanie poświęcony jeden z kolejnych rozdziałów.

2.2. Nowoczesne technologie w procesie dydaktycznym kształcenia zawodowego

Nauczyciele przedmiotów zawodowych oraz instruktorzy praktycznej nauki zawodu muszą realizować proces dydaktyczny w taki sposób, aby uczniowie i absolwenci wchodzący na rynek pracy nie mieli trudności z wykorzystaniem nowoczesnych technologii stosowanych w przedsiębiorstwach. W związku z tym proces dydaktyczny dostosowany do potrzeb gospodarki wykorzystującej nowoczesne technologie musi umożliwiać uczniom pracę w warunkach zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy.

Uczniowie szkół zawodowych kształcący się w branżach: administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, marketingowej, informatycznej i telekomunikacyjnej powinni uczestniczyć w procesie dydaktycznym, w którym podstawowym narzędziem pracy jest komputer. Branże te ulegają dynamicznej cyfryzacji i komputeryzacji. Warto przy tym zauważyć, że o ile treści przekazywane w cyklu kształcenia zawodowego są odmienne dla każdej z branż, o tyle metody, formy i narzędzia pracy pozostają w dużej mierze jednakowe. Warto zatem wskazać najważniejsze rozwiązania technologiczne wykorzystywane w przedsiębiorstwach prowadzących działalność w wymienionych branżach ze wskazaniem, że właśnie te narzędzia

³² D. Kaznowski, *Nowy marketing*, VFP Communication Sp. z o.o., Warszawa 2008.

³³ M. Szafraniec, *Innowacyjne metody kształcenia*, RODN „WOM”, www.womkat.edu.pl [data dostępu: 15.12.2012].

muszą być obecne w procesach dydaktycznych na każdym etapie kształcenia zawodowego. Pośród nich wymienia się:

1. nowoczesny sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem kluczowym dla danej branży oraz zasadami jego montażu i eksploatacji,
2. technologie związane z zarządzaniem treścią w Internecie, w tym tworzenie i prowadzenie stron internetowych, tworzenie i prowadzenie profilu na portalu społecznościowym,
3. technologie i rozwiązania o charakterze mobilnym,
4. technologie pozwalające na prowadzenie badań rynku, planowania, kontroli itp.,
5. technologie wykorzystywane w przedsiębiorstwie wielooddziałowym,
6. zasoby teleinformatyczne, w tym różne zastosowania internetu, przetwarzanie informatyczne itp.,
7. urządzenia i podzespoły wykorzystywane w bieżącej działalności przedsiębiorstwa.

Charakterystyczna dla wymienionych rozwiązań technicznych i technologicznych jest konieczność nieprzerwanego wprowadzania aktualizacji, zarówno ze względu na wchodzenie na rynek nowocześniejszych sprzętów i urządzeń, jak i aktualizowania wiedzy niezbędnej do tego, by oferować konsumentom usług i produktów najnowsze rozwiązania zgodne z ich oczekiwaniami.

Zadaniem nauczycieli kształcących kadry na potrzebny branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, marketingowej, informatycznej i telekomunikacyjnej jest przygotowanie do pojęcia pracy zawodowej. Prowadzony przez nich proces dydaktyczny musi uwzględniać wymienione minimum.

Charakteryzując proces dydaktyczny dostosowany do potrzeb gospodarki wykorzystującej nowoczesne technologie z uwzględnieniem specyfiki kształcenia zawodowego, należy zwrócić uwagę na fakt, że zakłada on odejście od kształcenia teoretycznego na rzecz rozwijania umiejętności praktycznych. W kontekście wymagań stawianych przez rozwijającą się dynamicznie gospodarkę wydaje się jednak, że oprócz konkretnych umiejętności bardzo ważna jest również umiejętność szybkiego uczenia się oraz zdolność do adaptowania się do nowych warunków i otoczenia zawodowego.

Korzystanie z opisanych technologii podczas realizowania programów nauczania dla poszczególnych przedmiotów w danej branży oswoja uczniów z komputerem oraz pokazuje jego możliwości. Ma to bardzo duże znaczenie dla prawidłowego rozwoju omawianej grupy uczniów, ponieważ doskonała znajomość komputera oraz podobnych urządzeń oraz programów i aplikacji to podstawowy warunek aby być pożądanym przez przedsiębiorców pracownikiem.

Realizowanie podstawy programowej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii stanowi wyzwanie dla wielu nauczycieli kształcenia zawodowego. O ile mają oni pełną świadomość wysokich wymagań stawianych przed absolwentami przez pracodawców, o tyle sami nie mają możliwości aktualizowania wiedzy oraz umiejętności w taki sposób, aby odpowiadały one wymaganiom współczesnego przedsiębiorstwach. Wskazuje to na konieczność wdrażania programów modernizujących procesy dydaktyczne w szkołach zawodowych, co będzie możliwe wyłącznie na drodze zaangażowania nauczycieli w podnoszenie ich kompetencji i kwalifikacji odpowiednio do wymagań współczesnego rynku pracy.

3 Projekt Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach - efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego - informacje ogólne

Projekt *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*³⁴ jest odpowiedzią na potrzebę przygotowania nauczycieli kształcenia zawodowego do efektywnej integracji teorii i praktyki w ramach procesu dydaktycznego, a tym samym do przygotowania nauczycieli do wykształcenia profesjonalnej kadry zawodowej w konkretnych branżach. Niniejszy projekt dotyczy pięciu branż usługowych:

1. administracyjnej;
2. ekonomiczno-handlowej;
3. marketingowej;
4. informatycznej;
5. telekomunikacyjnej.

Wybór wskazanych branż podyktowany został istotnym potencjałem związanym z tworzeniem miejsc pracy, który w ocenie specjalistów posiada sektor usług i aktualne niedostateczne wykorzystanie jego możliwości, a także podniesieniu poziomu rozwoju tego sektora w odniesieniu do standardów europejskich.

Projekt skierowany został do nauczycieli kształcących pracowników średniego i niższego szczebla z wymienionych branż. Kluczowym elementem rozwijania kompetencji nauczycielskich jest nawiązanie bezpośrednich relacji z przedsiębiorstwami wykorzystującymi nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne, co jest jednym z najważniejszych założeń projektu.

Ankieta przeprowadzona w ramach projektu wśród nauczycieli kształcenia zawodowego z branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, informatycznej, telekomunikacyj-

³⁴ Informacje na temat projektu oraz działań będących jego elementami pochodzą ze strony internetowej poświęconej projektowi www.dobrynauczyciel.com.pl, [data dostępu: 15.12.2012].

nej oraz marketingowej, wykazała, iż 85% z nich ocenia swoje kompetencje dotyczące nowoczesnych technologii i rozwiązań organizacyjnych funkcjonujących w przedsiębiorstwach jako niesatysfakcjonujące. Projekt jest zatem również odpowiedzią na potrzebę rozwijania zawodowych kompetencji przez nauczycieli kształcenia zawodowego we wspomnianych dwóch obszarach: nowoczesnych technologii oraz rozwiązań organizacyjnych.

Realizacja projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* wspierana jest przez środki Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.4. Otwartość systemu edukacji w kontekście uczenia się przez całe życie, Poddziałanie 3.4.3. Upowszechnienie uczenia się przez całe życie – projekty konkursowe).

3.1. Cele projektu

Kluczowym celem projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* jest wypracowanie nowoczesnych rozwiązań w rozwijaniu kompetencji zawodowych nauczycieli kształcących młodzież w placówkach zawodowych na potrzeby branż: administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, marketingowej, informatycznej i telekomunikacyjnej.

Projekt ma ponadto na celu zrealizowanie następujących zadań:

1. opracowanie *Programu doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* dzięki współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a szkołami zawodowymi,
2. rozwinięcie kompetencji uczestników projektu w obszarze nowoczesnych technologii oraz rozwiązań organizacyjnych stosowanych aktualnie w przedsiębiorstwach poprzez organizację stażu i praktyk w przedsiębiorstwach,
3. zredagowanie rekomendacji dotyczących doskonalenia nauczycieli w warunkach praktyk w przedsiębiorstwach na podstawie wniosków z przeprowadzonych seminariów branżowych,
4. upowszechnienie informacji o rezultatach osiągniętych w ramach projektu.

3.2. Grupa docelowa

Adresatami projektu są nauczyciele przedmiotów zawodowych oraz instruktorzy praktycznej nauki zawodu z całej Polski, którzy kształcą uczniów na potrzeby pięciu branż wchodzących w skład sektora usług: administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, marketingowej, informatycznej i telekomunikacyjnej. Łącznie projektem objętych zostało 270 nauczycieli i instruktorów, w tym:

1. 32 osoby – branża administracyjna;
2. 122 osoby – branża ekonomiczno-handlowa;
3. 92 osoby – branża informatyczna;
4. 11 osoby – branża telekomunikacyjna;
5. 13 osoby – branża marketingowa.

Rekrutacja prowadzona była przez Fundację Edukacji Europejskiej z siedzibą w Wałbrzychu oraz Bison Consulting z siedzibą we Wrocławiu i składała się z trzech etapów: rejestracji uczestników, ogłoszenia listy uczestników oraz podpisania umowy uczestnictwa w projekcie³⁵. Określono następujące kryteria rekrutacji uczestników projektu:

1. przedstawienie zaświadczenia o zatrudnieniu na stanowisku nauczyciela przedmiotów zawodowych/instruktora praktycznej nauki zawodu, prowadzącego kształcenie w jednej z pięciu wymienionych branż;
2. przedstawienie zaświadczenia/zgody dyrektora szkoły/placówki, w której kandydat(-ka) jest zatrudniony(-a), na udział w projekcie;
3. przedstawienie zaświadczenia lub potwierdzenia dyrektora szkoły/placówki o udziale w formach podnoszenia kompetencji w ostatnich pięciu latach;
4. wzięcie udziału w rozmowie z doradcą zawodowym na temat motywacji do uczestnictwa w projekcie;
5. złożenie oświadczenia o wyrażeniu zgody na przetwarzanie danych osobowych³⁶.

3.3. Działania podjęte w ramach projektu

Do działań, które zostały zrealizowane w ramach projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* należą:

³⁵ Regulamin udziału w projekcie „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”, www.dobrynauczyciel.com.pl [data dostępu: 19.01.2013].

³⁶ Rekrutacja, www.dobrynauczyciel.com.pl [data dostępu: 19.01.2013].

1. rekrutacja uczestników;
2. opracowanie *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* w oparciu o wnioski uzyskane w trakcie badań fokusowych, w których udział wzięli nauczyciele kształcenia zawodowego oraz przedsiębiorcy reprezentujący branże administracyjną, ekonomiczno-handlową, marketingową, informatyczną i telekomunikacyjną – przeprowadzono dziesięć sesji fokusowych, które pozwoliły na wskazanie potrzeb oraz oczekiwań nauczycieli, a także na identyfikację szans i ograniczeń istniejących w przedsiębiorstwach;
3. organizacja praktyk w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego przebiegających według opracowanego *Programu doskonalenia nauczycieli w przedsiębiorstwach*, który obejmuje dwa zakresy tematyczne: *Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach* oraz *Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach*. Praktyki trwały 10 dni – 5 dni poświęcono tematyce nowoczesnych technologii i 5 dni rozwiązaniom organizacyjnym wykorzystywanym w przedsiębiorstwach, miejscem praktyk były przedsiębiorstwa na terenie Dolnego Śląska, w Kołobrzegu oraz w Krynicy Zdroju, do których należą m.in.:
 - a. Inlis, Grzegorz Włodarski, Nowa Ruda;
 - b. Meblochem SC Artykuły Przemysłowe, Jan i Krzysztof Nowak, Nowa Ruda;
 - c. Ośrodek Wypoczynkowy "Pod Szczelińcem", Renata Rzeszotko, Kłodzka Zdrój;
 - d. Corso SC, Nowa Ruda;
 - e. Zakład Inżynierii Sanitarnej "Winsan" S.J., Ścinawka Średnia;
 - f. Przedsiębiorstwo New Skanpol, Kołobrzeg;
 - g. Przedsiębiorstwo Ośrodek Rehabilitacyjno-Rekreacyjny „Magnolia” SC, Kołobrzeg;
 - h. Przedsiębiorstwo Sea Development Spółka z o.o., Kołobrzeg;
 - i. Przedsiębiorstwo Hotel Zdrojowy Pro-Vita, Kołobrzeg;
 - j. Przedsiębiorstwo SPZOZ MSWiA Sanatorium Continental, Krynica Zdrój;
 - k. Przedsiębiorstwo Willa Lubicz, Krynica;
 - l. Przedsiębiorstwo Hotel Małopolanka & SPA, Krynica Zdrój;
 - m. Przedsiębiorstwo Hotel Beata, Muszyna;
 - n. Przedsiębiorstwo Centrum Budowlane „SIRBUD”, Wałbrzych;
4. ewaluacja *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*;
5. upowszechnianie projektu i wypracowanych rozwiązań.

W ramach projektu odbyły się także seminaria branżowe i konferencje zorganizowane przez Fundację Edukacji Europejskiej:

1. 27 października 2012 roku w Krynicy Zdroju miały miejsce seminaria dla nauczycieli kształcenia zawodowego i instruktorów praktycznej nauki zawodu na potrzeby branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej oraz marketingowej;
2. 8 grudnia 2012 roku w Wałbrzychu odbyły się seminaria dla nauczycieli kształcenia zawodowego i instruktorów praktycznej nauki zawodu na potrzeby branży informatycznej oraz telekomunikacyjnej.

Celem zorganizowanych seminariów było wypracowanie wniosków i rekomendacji przydatnych w opracowaniu programu doskonalenia kształcenia zawodowego oraz do opracowania monografii na temat nowoczesnych technologii i rozwiązań organizacyjnych stosowanych w przedsiębiorstwach:

1. „Nowoczesne technologie – od treści do praktyki. Efektywny program doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach”;
2. „Rozwiązania organizacyjne – od treści do praktyki. Efektywny program doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach”.

W kolejnej części zostaną przedstawione rezultaty działań podjętych w ramach omawianego projektu w obszarze nowoczesnych technologii w odniesieniu do każdej z branż.

4 Podsumowanie rezultatów projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach - efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w obszarze nowoczesnych technologii*

Realizacja projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* stanowi kompleksowe działanie w celu rozwoju zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego pięciu wybranych branż w dwóch obszarach tematycznych: nowoczesnych technologii oraz rozwiązań organizacyjnych. W ramach projektu opracowane zostały następujące dokumenty zawierające jego rezultaty:

1. Raporty z badań fokusowych:
 - a. Raport 1 z 19.04.2012 r. – Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach;
 - b. Raport 2 z 20.04.2012 r. – Nowoczesne technologie;
 - c. Raport 3 z 24.04.2012 r. – Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach;
 - d. Raport 4 z 27.04.2012 r. – Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach;
 - e. Raport 5 z 27.04.2012 r. – Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach;
 - f. Raport 6 z 18.05.2012 r. – Nowoczesne technologie,;
 - g. Raport 7 z 21.05.2012 r. – Nowoczesne technologie;
 - h. Raport 8 z 22.05.2012 r. – Nowoczesne technologie;
 - i. Raport 9 z 25.05.2012 r. – Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach;
 - j. Raport 10 z 28.05.2012 r. – Nowoczesne technologie.
2. Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach;
3. Raporty z seminariów:
 - a. Raport podsumowujący seminarium z branży administracyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”;
 - b. Raport podsumowujący seminarium z branży administracyjnej z obszaru tematycznego „Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach”;

- c. Raport podsumowujący seminarium z branży marketingowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”;
 - d. Raport podsumowujący seminarium z branży marketingowej z obszaru tematycznego „Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach”;
 - e. Raport podsumowujący seminarium z branży ekonomiczno-handlowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”;
 - f. Raport podsumowujący seminarium z branży ekonomiczno-handlowej z obszaru tematycznego „Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach”;
 - g. Raport podsumowujący seminarium z branży informatycznej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”;
 - h. Raport podsumowujący seminarium z branży informatycznej z obszaru tematycznego „Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach”;
 - i. Raport podsumowujący seminarium z branży telekomunikacyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”;
 - j. Raport podsumowujący seminarium z branży telekomunikacyjnej z obszaru tematycznego „Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach”;
4. Branżowe opracowania merytoryczne dla branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, marketingowej, informatycznej i telekomunikacyjnej, składające się z dwóch części:
- a. Część 1 – Praktyczny instruktaż wdrażania programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach.
 - b. Część 2 – Rekomendacje z zakresu praktycznego doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego.
5. Monografia Nowoczesne technologie – od treści do praktyki. Efektywny model doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach;
6. Monografia Rozwiązania organizacyjne – od treści do praktyki. Efektywny model doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach.

Rezultatem realizacji projektu jest również powstanie portalu internetowego oraz planowana konferencja upowszechniająca jego rezultaty.

4.1. Wnioski z badań fokusowych w obszarze nowoczesnych technologii

W ramach projektu przeprowadzono dziesięć pięciogodzinnych sesji fokusowych (pięć dotyczących nowoczesnych technologii oraz pięć na temat rozwiązań organizacyjnych w każdej z pięciu objętych projektem branż). Badania fokusowe miały charakter jakościowy i wykorzystano w nich metodę zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI), polegającą na gromadzeniu danych dotyczących danego zagadnienia w czasie dyskusji grupowej. W każdym z badań wzięło udział dziesięć osób: pięciu przedsiębiorców oraz pięciu przedstawicieli placówek kształcenia zawodowego z branż uwzględnionych w projekcie.

Celem badań fokusowych było zidentyfikowanie potrzeb, problemów i sytuacji w odniesieniu do współpracy pomiędzy szkołami kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami w obszarze nowoczesnych technologii. W badaniach uwzględniono zarówno potrzeby nauczycieli związane z rozwojem zawodowym w zakresie nowoczesnych technologii wykorzystywanych w przedsiębiorstwach, jak również opinie pracodawców na temat możliwości i ograniczeń dotyczących funkcjonowania absolwentów szkół zawodowych na rynku pracy.

Każde z badań fokusowych odbyło się według przedstawionego poniżej scenariusza:

1. Wprowadzenie – moderatora przedstawia się, prezentuje projekt oraz cel całego badania.
2. Powiadomienie o rejestracji spotkania oraz przybliżenie techniki wywiadów grupowych zogniskowanych oraz roli moderatora.
3. Przedstawienie uczestników spotkania.
4. Rozgrzewka.
5. Sytuacja na rynku pracy w powiązaniu z profilami kształcenia w edukacji.
6. Zapotrzebowanie pracodawców na specjalistów w danej branży.
7. Jakie są możliwości szkół w zakresie edukacji w danej branży?
8. Jakiego pracownika chcieliby otrzymać pracodawcy jako absolwenta danej branży?
9. Jakie są stawiane wymagania kwalifikacyjne nauczycielom zawodu?
10. Czy pracodawcy są w stanie pomóc edukacji w stworzeniu możliwości doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego?
11. Jakie są potrzeby szkoleniowe nauczycieli kształcenia zawodowego?
12. Podsumowanie – wnioski.

W oparciu o wyniki badań fokusowych został opracowany *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* składający się z dwóch części:

*Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach oraz Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach*³⁷.

4.1.1. Wyniki badania fokusowego - branża administracyjna

W trakcie sesji fokusowej dotyczącej wykorzystywania nowoczesnych technologii w branży administracyjnej uznano, że pracownik administracji jest dla przedsiębiorstwa kluczową osobą ze względu na szczególne zadanie, którym jest utrzymywanie relacji z kontrahentami zarówno zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi. Pracownik działu administracji został tym samym uznany za osobę bezpośrednio wpływającą na tworzenie wizerunku firmy. Do najważniejszych cech pracownika administracji przedsiębiorcy zaliczyli spostrzegawczość i umiejętność koncentracji oraz wysoki poziom kultury osobistej, uprzejmość i takt, a także uczciwość, rzetelność i sumienność. Oczekiwany przez pracodawców predyspozycjami są także zdyscyplinowanie, samodzielność oraz samokontrola. Ważna jest także umiejętność logicznego myślenia oraz dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych. Istotne są także kompetencje społeczne – komunikatywność, umiejętność nawiązywania kontaktów i współpracy. Modelowy pracownik administracji dąży do ustawicznego doskonalenia kompetencji oraz skutecznie realizuje swoje zadania, do których należą posługiwanie się dokumentacją, prowadzenie korespondencji, redagowanie tekstów i ich synteza, przygotowywanie sesji, narad, zebrań³⁸. Pożądane cechy pracownika administracji wskazane przez przedsiębiorców są spójne z opisem kwalifikacji posiadanych przez absolwenta umieszczonym w *Postawie programowej kształcenia w zawodzie technik administracji* wydanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej³⁹.

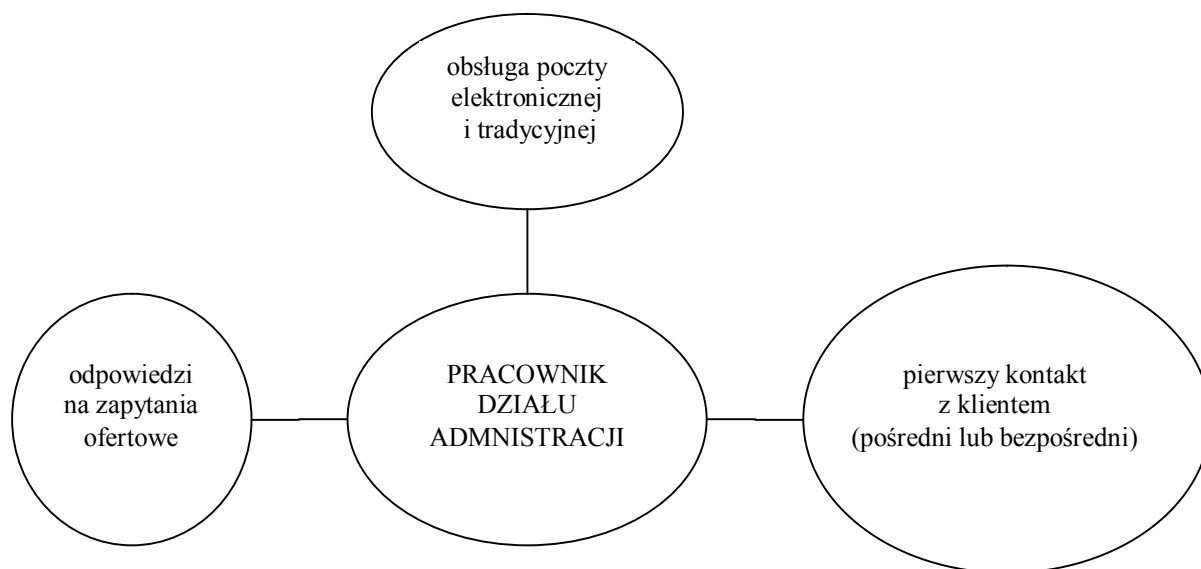
Rezultat dyskusji stanowi również określenie zakresu działań podejmowanych przez pracowników działów administracji. Na poniższym schemacie zaprezentowano główne obszary tychże działań.

³⁷ *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”, FOCUS VII – 21 MAJA 2012 R., TEMAT BADANIA: NOWOCZESNE TECHNOLOGIE, J. K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.*

³⁸ Ibidem.

³⁹ Por. *Postawa programowa kształcenia w zawodzie technik administracji* 334306, www.koweziu.edu.pl/pp_zawod.php?nr_zawodu=334306 [data dostępu: 20.01.2013].

Schemat 1. Kluczowe zadania pracownika działu administracji przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu...*, FOCUS VII - 21 MAJA 2012 R., op.cit.

Uczestnicy badania wskazali nowe technologie, stosowane w branży administracyjnej. Pod uwagę zostały wzięte przede wszystkim:

1. rozwiązania informatyczne;
2. komputeryzacja;
3. e-usługi.

Znajomość oraz efektywne obsługiwane programów takich jak *Microsoft Word*, *Microsoft Excel*, *Microsoft Outlook* uznano za priorytetowe w pracy na stanowisku administracyjnym. Zauważono także, iż w małych przedsiębiorstwach nie wykorzystuje się rozwiązań technologicznych stosowanych w korporacjach, takich jak komunikatory wewnętrzne, blogi pracownicze czy wewnętrzne platformy umożliwiające wymianę informacji.

W odniesieniu do potrzeb edukacyjnych nauczycieli przedmiotów zawodowych w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych w przedsiębiorstwach z branży administracyjnej sformułowano następujące wnioski:

1. niedofinansowanie szkół jest główną przyczyną trudności w dostępie do nowoczesnych technologii;
2. nadrzędną rolę w procesie podnoszenia kwalifikacji wśród nauczycieli kształcenia zawodowego odgrywa wewnętrzna motywacja jednostki;

3. jednym ze sposobów doskonalenia zawodowego w obszarze nowoczesnych technologii jest współpraca z przedsiębiorstwami oparta na wymianie informacji i przynosząca korzyści obydwu stronom⁴⁰.

4.1.2. Wyniki badania fokusowego - branża ekonomiczno-handlowa

W toku dyskusji podkreślone zostało niewystarczające dopasowanie systemu edukacji do gospodarki. Badani zwrócili uwagę na niewłaściwy kierunek zmian w szkolnictwie zmierzający do zminimalizowania kosztów bez uwzględnienia poprawy jakości kształcenia będącej odpowiedzią na zmiany w przedsiębiorstwach dotyczących struktury, nowych technologii i rozwiązań organizacyjnych. W opinii badanych za taki stan rzeczy odpowiedzialny jest brak rozwiązań systemowych i perspektywicznych, które umożliwiłyby dostosowanie procesu kształcenia do zmieniającej się rzeczywistości. Obszarem nauczania w zakresie nowoczesnych technologii wymagającym poprawy jego jakości jest przede wszystkim umiejętność praktycznego przekazywania wiedzy i nabywanie umiejętności praktycznych.

Wśród nowoczesnych technologii znajdujących zastosowanie w branży ekonomiczno-handlowej znalazły się:

1. programy komputerowe z aplikacjami klienckimi umożliwiające pozyskiwanie nowych klientów i obsługę kontrahentów;
2. programy wykorzystywane w dziale księgowości, pozwalające na generowanie niezbędnych do podejmowania strategicznych decyzji zestawień i bilansów;
3. rozwiązania umożliwiające monitorowanie pracy w terenie, takie jak GPS.

Badani zwrócili szczególną uwagę na znaczenie podnoszenia kwalifikacji nauczycieli przedmiotów zawodowych, bezpośrednio wpływającego na jakość kształcenia. W opinii badanych zwiększeniu motywacji nauczycieli do doskonalenia zawodowego mogłoby sprzyjać wprowadzenie punktowego systemu monitorującego kompetencje nauczycielskie.

Do rozwiązań, które zdaniem badanych przyczynią się do poprawy jakości kształcenia w zakresie nowych technologii, można zaliczyć rozwijanie praktycznych umiejętności nauczycieli oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu dzięki współpracy z przedsiębiorstwami oraz doskonalenie zawodowe dydaktyków poprzez kształcenie ustawiczne. Konkretnymi propozycjami rozwiązań wskazanymi przez badanych są:

⁴⁰ *Raport...*, FOCUS VII – 21 MAJA 2012 R., op. cit.

1. stworzenie bazy pracodawców, którzy umożliwiają odbycie płatnych praktyk,
2. organizowanie wizyt środowiskowych, które pozwalają nauczycielom na spotkanie z przedsiębiorcami i systematyczne aktualizowanie swojej wiedzy.

Kluczowy rezultat badania fokusowego stanowi wypracowany przez badanych wniosek dotyczący podnoszenia kompetencji nauczycieli kształcenia zawodowego i instruktorów praktycznej nauki zawodu w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych w przedsiębiorstwach z branży ekonomiczno-handlowej poprzez organizację wizyt studyjnych⁴¹.

4.1.3. Rezultaty badania fokusowego - branża informatyczna

W czasie dyskusji dotyczącej potrzeb edukacyjnych nauczycieli kształcenia zawodowego z branży informatycznej podkreślono otwartość tej grupy nauczycieli na rozwijanie zawodowych kompetencji, a także wskazano sposoby i formy doskonalenia zawodowego. Najbardziej popularnymi formami okazały się studia podyplomowe i szkolenia. Podkreślono jednocześnie ich skoncentrowanie na teorii i uwzględniono znaczenie form doskonalenia zawodowego umożliwiających zdobywanie i rozwijanie praktycznych umiejętności, do których należą warsztaty, kursy oraz praktyki. Za skuteczną formę kształcenia nauczycieli uznano konferencje, które obejmują prelekcje, warsztaty oraz targi nowości branżowych.

Wśród nowoczesnych technologii stosowanych w przedsiębiorstwach branży informatycznej znajdują się:

1. rozwiązania informatyczne;
2. zabezpieczenia technologiczne.

Badani podkreśli znaczenie rozwijania kluczowej zdolności, jaką jest umiejętność zdobywania informacji.

Zdaniem badanych obszarami związanymi z nowoczesnymi technologiami, na które należy skierować uwagę, jest także „net-etykieta” odnosząca się do etyki i aspektów prawnych w Internecie oraz rozwijanie umiejętności zespołowej pracy opartej na wykorzystaniu możliwości stwarzanych przez Internet.

⁴¹ Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”, FOCUS VI – 18 MAJA 2012 R., TEMAT BADANIA: NOWOCZESNE TECHNOLOGIE, J. K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.

Podkreślono także rolę współpracy między nauczycielami a przedsiębiorcami, która może odbywać się dzięki lokalnym forum wymiany doświadczeń.⁴²

4.1.4. Wyniki badania fokusowego - branża telekomunikacyjna

Wykorzystanie nowoczesnych technologii w przedsiębiorstwach z branży telekomunikacyjnej odnosi się przede wszystkim do:

1. wiedzy technologicznej;
2. licencji;
3. patentów;
4. know-how;
5. rozwiązań IT.

Uwzględniając związanie branży telekomunikacyjnej z rozwiązaniami IT, właśnie im poświęcono najwięcej uwagi. Wśród rozwiązań informatycznych stosowanych w przedsiębiorstwach z branży telekomunikacyjnej można wyróżnić:

1. technologie bezprzewodowych sieci teleinformatycznych z uwzględnieniem standardów telekomunikacyjnych;
2. radiowe kanały transmisyjne w systemach bezprzewodowych;
3. bezprzewodowe sieci lokalne, typu WLAN 802.11, Bluetooth oraz WiMAX;
4. wewnętrzne komunikatory Internetowe i multikomunikatory;
5. optymalizację punktów dostępowych w sieciach bezprzewodowych;
6. sieci IM.

Badani wskazali ponadto korzyści oraz zagrożenia wynikające z zastosowania nowych technologii w branży telekomunikacyjnej. Zaletami stosowania nowoczesnych technologii w branży telekomunikacyjnej są przede wszystkim: umożliwienie zdobywania nowych klientów oraz dbałości o zewnętrznych kontrahentów, a także zwiększenie płynności przepływu informacji w firmie. Do zagrożeń zaliczyć można niechęć niektórych grup klientów, szczególnie osób starszych, do nowoczesnych rozwiązań oraz pogorszenie wizerunku przedsiębiorstwa z uwagi na budowanie wiarygodności i stabilności kojarzonych powszechnie z tradycyjnymi rozwiązaniami.

Kondycja szkół w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii telekomunikacyjnych ulega poprawie. Powszechnie wykorzystywane są w nich telefony oraz Internet, w niektórych szkołach wprowadzono ponadto elektroniczne dzienniki. (zaprzeczenie)

⁴² *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”, FOCUS VIII – 22 MAJA 2012 R., TEMAT BADANIA: NOWOCZESNE TECHNOLOGIE, J. K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.*

Wśród potrzeb edukacyjnych nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu z branży telekomunikacyjnej w obszarze nowoczesnych technologii znalazły się następujące:

1. aktualizacja wiedzy w zakresie kierunków rozwoju i innowacji branży telekomunikacyjnej;
2. kształtowanie umiejętności aktywizacji uczniów do pogłębienia wiedzy dotyczącej branży telekomunikacyjnej;
3. kształcenie w zakresie nowości prawnych w branży telekomunikacyjnej;
4. aktualizacja terminologii stosowanej w branży, w celu posługiwania się spójnym kodem językowym stosowanym w branży telekomunikacyjnej;
5. nabycie praktycznych umiejętności w zakresie różnych parametrów i konfiguracji urządzeń sieciowych;
6. zapoznanie się z montażem i eksploatacją systemów transmisyjnych w przedsiębiorstwach z branży telekomunikacyjnej;
7. doskonalenie się w zakresie instalowania i eksploatacji sieci komutacyjnych.
8. poznanie praktycznych rozwiązań w zakresie administrowania sieciami teleinformatycznymi⁴³.

Realizacja wymienionych postulatów jest możliwa dzięki uczestnictwie nauczycieli i instruktorów w praktykach w przedsiębiorstwach. Ważne jest także stosowanie nowoczesnych technologii, takich jak rejestracja w technologii HD przebiegu skomplikowanych procesów operacyjnych w procesie dydaktycznym. Istotne jest także rozwijanie u uczniów umiejętności właściwej selekcji informacji⁴⁴.

4.1.5. Wyniki badania fokusowego - branża marketingowa

Dyskusja przeprowadzona w ramach badania fokusowego dotyczącego nowoczesnych technologii stosowanych w branży marketingowej wiązała się przede wszystkim z sytuacją na rynku pracy oraz z kompetencjami posiadanymi przez nauczycieli kształcenia zawodowego w zakresie nowoczesnych technologii.

Badani za przyczynę nieefektywnego funkcjonowania na rynku pracy absolwentów szkół średnich i wyższych uznali nieadekwatne do wymagań pracodawców przygotowanie

⁴³ Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”, FOCUS X – 28 MAJA 2012 R., TEMAT BADANIA: NOWOCZESNE TECHNOLOGIE, J. K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.

⁴⁴ Ibidem.

absolwentów, przede wszystkim w obszarze umiejętności praktycznych oraz znajomości nowoczesnych rozwiązań stosowanych w przedsiębiorstwach. Do wymagań stawianych pracownikom branży marketingowej należą:

1. kompleksowe wykształcenie branżowe;
2. brak postawy roszczeniowej w odniesieniu do pracy przejawiający się gotowością do przechodzenia przez kolejne szczeble kariery zawodowej;
3. gotowość uczenia się nowych rzeczy.

W świetle wyników badania nauczyciele kształcący specjalistów z branży marketingowej powinni systematycznie aktualizować i rozwijać wiedzę w zakresie nowych technologii stosowanych w przedsiębiorstwach. Wśród nowoczesnych technologii, które znajdują zastosowanie w branży marketingowej uwzględniono:

1. rozwiązania informatyczne;
2. wiedzę technologiczną;
3. licencje;
4. patenty;
5. *know-how*.

W opinii badanych wśród czynników utrudniających wykorzystywanie nowoczesnych technologii w procesie dydaktycznym oraz doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego w tym obszarze znajdują się:

1. nieprzystosowanie programów nauczania do aktualnych potrzeb rynku pracy i nieuwzględnienie w nich rozwoju technologicznego;
2. brak rozwiązań prawnych umożliwiających podnoszenie kwalifikacji nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach;
3. ograniczona swoboda działania osób odpowiedzialnych za pracę szkoły w zakresie wprowadzania nowych rozwiązań;
4. brak motywacji do rozwoju zawodowego, bierność, bariery mentalne nauczycieli kształcenia zawodowego;
5. brak koncepcji dotyczącej wprowadzenia nowoczesnych technologii w edukacji.

Za kluczowe działania w zakresie doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w obszarze nowych technologii w branży marketingowej uznano kształcenie umiejętności praktycznych związanych ze stosowaniem nowoczesnych technologii, co jest odpowiedzią na zadania pełnione przez pracowników działów związane z kontaktami z zewnętrznymi i wewnętrznymi kontrahentami. Podkreślono również wagę konieczności kształcenia nauczy-

cieli w obszarze prawnych aspektów dotyczących stosowania nowoczesnych technologii, w tym wykorzystania programów objętych licencjami oraz praw autorskich⁴⁵.

4.1.6. Wyniki badań fokusowych w zakresie nowoczesnych technologii - zestawienie

Tabela 3. Zestawienie wyników badań fokusowych dotyczących nowoczesnych technologii stosowanych w przedsiębiorstwach

	Nowoczesne technologie stosowane w przedsiębiorstwach	Uwarunkowania niedostatecznego poziomu kształcenia w obszarze nowoczesnych technologii	Rekomendacje w zakresie współpracy z przedsiębiorstwami
Branża administracyjna	rozwiązania informatyczne, komputeryzacja, e-usługi;	niedofinansowanie szkół, brak motywacji nauczycieli do doskonalenia zawodowego;	oparta na wymianie informacji, przynosząca korzyści obydwu stronom;
Branża ekonomiczno-handlowa	programy komputerowe z aplikacjami, programy wykorzystywane w księgowości rozwiązania umożliwiające monitorowanie pracy w terenie, takie jak GPS;	brak rozwiązań systemowych i perspektywicznych umożliwiających rozwój systemu edukacji, dążenie do zminimalizowania kosztów bez uwzględnienia poprawy jakości kształcenia;	organizacja wizyt studyjnych;
Branża informatyczna	rozwiązania informatyczne, zabezpieczenia technologiczne;	brak	utworzenie lokalnych forum wymiany doświadczeń;
Branża telekomunikacyjna	wiedza technologiczna, licencje, patenty, know-how, rozwiązania IT: technologie bezprzewodowych sieci teleinformatycznych z uwzględnieniem standardów telekomunikacyjnych, radiowe kanały transmisyjne w systemach bezprzewodowych, bezprzewodowe sieci lokalne, typu WLAN 802.11, Bluetooth oraz WiMAX, wewnętrzne komunikatory Internetowe i multikomunikatory, optymalizacja punktów dostępowych w sieciach bezprzewodowych, sieci IM;	brak	organizacja praktyk w przedsiębiorstwach;

⁴⁵ Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”, FOCUS II – 20 KWIETNIA 2012 R., TEMAT BADANIA: NOWOCZESNE TECHNOLOGIE, J. K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.

<p>Branża marketingowa</p>	<p>rozwiązania informatyczne, wiedza technologiczną, licencje, patenty, know-how;</p>	<p>nieprzystosowanie programów nauczania, bierność nauczycieli, brak rozwiązań prawnych obligujących nauczycieli do doskonalenia zawodowego, ograniczona swoboda działania osób kierujących placówkami kształcenia zawodowego, brak koncepcji w zakresie wprowadzenia nowoczesnych technologii w edukacji;</p>	<p>zwiększenie inicjatywy szkół w nawiązywaniu współpracy, wykorzystanie chęci współpracy ze strony przedsiębiorstw;</p>
-----------------------------------	---	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów z badań fokusowych przygotowanych w ramach omawianego projektu opublikowanych na stronie internetowej www.dobrynauczyciel.com.pl [data dostępu: 19.01.2013].

4.2. Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach

Wnioski zebrane w trakcie badań fokusowych, dotyczące przede wszystkim potrzeb nauczycieli w zakresie doskonalenia zawodowego oraz oczekiwań przedsiębiorców względem kadry pracowniczej, a także możliwości i form współpracy między placówkami oświaty a przedsiębiorcami mającej na celu podnoszenie kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych i instruktorów praktycznej nauki zawodu, umożliwiły opracowanie *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, obejmującego dwie części:

1. Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach;
2. Rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach.

Nadrzędnym celem *Programu...* jest zaproponowanie rozwiązań umożliwiających nauczycielom kształcenia zawodowego oraz instruktorom praktycznej nauki zawodu rozwijanie zawodowych kompetencji w obszarze nowych technologii oraz rozwiązań organizacyjnych stosowanych w przedsiębiorstwach w odpowiedzi na zmiany zachodzące w gospodarce.

Adresatami *Programu...* są przede wszystkim pracownicy systemu oświaty oraz przedsiębiorcy, którzy zdecydowali się wdrożyć nowe rozwiązania pozwalające na rozwijanie kompetencji nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu kształcących na potrzeby branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej, marketingowej, informatycznej oraz telekomunikacyjnej. Przygotowany *Program...* został wykorzystany w trakcie pilotażowych praktyk, w których udział wzięli uczestnicy projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*.

Zakres tematyczny *Programu...* obejmuje:

1. wiadomości teoretyczne dotyczące kształcenia ustawicznego w kontekście potrzeb społeczeństwa informacyjnego;
2. informacje na temat prawnych regulacji związanych z doskonaleniem nauczycieli w Polsce;
3. wykorzystanie nowoczesnych technologii oraz rozwiązań organizacyjnych w przedsiębiorstwach;
4. informacje dotyczące praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach z poszczególnych branż;
5. opis metodologii praktyk opartych na założeniach modelu LQW.

Kluczową częścią *Programu...* jest szczegółowy plan praktyki w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu dla każdej z objętych projektem branż. Ocena odbytych praktyk przeprowadzona jest dzięki wykorzystaniu opracowanych *Branżowych Dzienniczków Oceny Praktyk* dla nauczycieli kształcących na potrzeby wybranych branż.

W odniesieniu do przeprowadzanych praktyk sformułowano następujące zalecenia:

1. praktyka powinna odbywać się na stanowiskach wyznaczonych przez pracodawcę i być dopasowana do obszaru tematycznego wyznaczonego przez *Program...*;
2. jeden opiekun praktyk powinien zajmować się nie większą niż dziesięcioosobową grupą nauczycieli/praktykantów;
3. łączny czas praktyk wynosi 40 godzin, 5 dni po 8 godzin dla każdego z głównych obszarów tematycznych – nowoczesnych technologii i rozwiązań organizacyjnych.

W ramach projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* zorganizowano 10 dni praktyk zawodowych dla 270 nauczycieli, z czego 5 dni poświęcono nowoczesnym technologiom i 5 dni rozwiązaniom organizacyjnym stosowanym w przedsiębiorstwach. Opracowano *Szczegółowe obowiązki praktykantów* dla każdej z branż, odnoszące się do zapoznania się z zasadami organizacyjnymi w danym przedsiębiorstwie, z jego strategią marketingową i reklamową, rozszerzania posiadanej już wiedzy i zdobywania nowych wiadomości oraz przede wszystkim do kształcenia umiejętności praktycznych.

Przeprowadzenie pilotażowych praktyk oraz ich monitorowanie i ewaluacja stały się punktem odniesienia dla seminariów branżowych⁴⁶.

4.3. Seminaria branżowe - wnioski uzyskane w obszarze nowoczesnych technologii

W ramach projektu odbyły się seminaria, których nadrzędnym celem było zebranie wniosków i rekomendacji dotyczących *Programu doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*. Efektem seminariów są raporty z ich przebiegu oraz dwuczęściowe opracowania branżowe. 27 października 2012 roku w Krynicy Zdroju odbyły się seminaria dla nauczycieli kształcenia zawodowego i instruktorów praktycznej nauki zawodu na potrzeby branży administracyjnej, ekonomiczno-handlowej oraz marketingowej. Dnia 8 grudnia 2012 roku w Wałbrzychu zorganizowano seminaria dla nauczycieli kształcenia zawodowego i instruktorów praktycznej nauki zawodu na potrzeby branży informatycznej oraz telekomunikacyjnej. Seminaria rozpoczęły się od referatów wygłoszonych przez zaproszonych ekspertów.

Program doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach został w czasie seminariów poddany ocenie przy użyciu dwóch metod. Pierwszą zastosowaną metodę stanowił panel dyskusyjny, w którym udział wzięli zarówno nauczyciele kształcenia zawodowego i instruktorzy praktycznej nauki zawodu, jak i przedsiębiorcy reprezentujący daną branżę oraz eksperci z zakresu edukacji zawodowej i rynku pracy. Drugą metodą była ankieta badawcza *Ocena programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* opracowana przez moderatorów seminarium. Respondenci oceniali w niej poszczególne elementy *Programu...* dla każdej z branż w skali 1 – 5 (5 – ocena „bardzo dobra”, 4 – „dobra”, 3 – „średnia”, 2 – „słaba”, 1 – „bardzo słaba”). Na końcu ankiety uczestnicy praktyk wskazywali mocne i słabe strony w ich realizacji według opracowanego *Programu*⁴⁷. Wyniki badań zostały udostępnione w formie raportów podsumowujących na portalu internetowym poświęconym projektowi.

⁴⁶ *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, (oprac.) Bison Consulting S.A., Wrocław 2012.

⁴⁷ *Raport podsumowujący seminarium z branży administracyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

4.3.1. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii - wnioski i rekomendacje dla branży administracyjnej

Praktyki przeprowadzone w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w których udział wzięli nauczyciele przedmiotów zawodowych kształcących na potrzeby branży administracyjnej w obszarze nowoczesnych technologii, pozwoliły na wypracowanie następujących rezultatów:

1. stosowanie *case study* przygotowanych w oparciu o przykłady z praktyk w szkole;
2. podnoszenie kwalifikacji poprzez udział w formach edukacji opartych na cyklu jakościowym;
3. weryfikacja kwalifikacji na każdym etapie pozyskiwania wiedzy;
4. wzmocnienie wiedzy i doświadczenia poprzez kontakt środowiskowy;
5. przepływ informacji między praktykami a teoretykami sposobem na sukces;
6. integracja wiedzy teoretycznej z praktyką;
7. nawiązanie kontaktów zawodowych, umożliwiających ich wykorzystanie w procesie kształcenia zawodowego;
8. doskonalenie umiejętności interpersonalnych w bezpośrednim kontakcie z pracownikami;
9. cykliczny kontakt z przedsiębiorstwem o profilu administracyjnym,
10. udział w dyskusjach na forach branżowych;
11. wytyczenie strategicznych celów rozwojowych: stały kontakt ze środowiskiem przedsiębiorców – udział w dyskusjach na forach branżowych;
12. zapoznanie się ze specyfiką pracy obowiązującą w firmie o profilu administracyjnym poprzez: poznanie dokumentów firmy, poznanie zasad komunikacji w firmie, bezpośredni kontakt z pracownikami;
13. obszary wiedzy i umiejętności z zakresu administracji poznane podczas praktyk to m.in.: zapoznanie się ze strategią rozwoju przedsiębiorstwa, obsługa klientów, współpraca poszczególnych działów, sposoby rozliczania pracowników;
14. próba przeniesienia zasad modelu LQW na grunt pracy z uczniami, wizyty studyjne w przedsiębiorstwach⁴⁸.

W trakcie seminarium zebrano także opinie na temat mocnych i słabych stron realizacji praktyk wśród nauczycieli kształcących na potrzeby branży administracyjnej na podstawie *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w zakresie nowoczesnych technologii. Przykładowe opinie zostały przedstawione w tabeli.

⁴⁸ Ibidem.

Tabela 4. Opinie respondentów na temat praktyk w branży administracyjnej w obszarze nowoczesnych technologii

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. możliwość uzyskania materiałów, które można wykorzystać na gruncie szkolnym, 2. zapoznanie się z trudnymi sytuacjami w branży administracyjnej, 3. możliwość konfrontacji teorii z praktyką, możliwość zastosowania wiedzy teoretycznej w praktycznym działaniu, 4. pomoc wykwalifikowanego opiekuna praktyk, 5. możliwość poznania nowoczesnych rozwiązań technicznych stosowanych w branży administracyjnej, 6. wzbogacenie wiedzy w zakresie nowoczesnych technologii i rozwiązań technologicznych, 7. możliwość obserwacji praktycznego działania różnego rodzaju urzędzeń i programów, 8. możliwość przeniesienia doświadczeń z odbytej praktyki na grunt szkolny, 9. nawiązanie współpracy między przedstawicielami szkół a przedsiębiorcami, 10. wdrożenie nowych systemów oprogramowania w szkołach. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. zbyt dużo informacji teoretycznych, słaby program, 2. niewystarczająca ilość informacji praktycznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu podsumowującego seminarium z branży administracyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Uwzględnienie wyników badań ewaluacyjnych dotyczących *Programu...* pozwoliło na sformułowanie rekomendacji mających na celu jego udoskonalenie i usprawnienie procesu doskonalenia zawodowego nauczycieli. Do rekomendacji tych należą:

1. podzielenie bloków tematycznych na mniejsze części, synteza zbliżonych tematycznie zagadnień;
2. wykorzystanie dodatkowych narzędzi diagnostycznych umożliwiających określenie potrzeb nauczycieli przed rozpoczęciem praktyki;
3. stworzenie narzędzi pozwalających na weryfikację zdobywanych kwalifikacji na każdym z etapów nabywania wiedzy, w tym: testów sprawdzających stopień opanowania materiału teoretycznego oraz praktycznych umiejętności, narzędzi ewaluacyjnych, zarówno ilościowych, jak i jakościowych, służących do oceny praktyk;
4. poinformowanie praktykanta o zasadach odbywania praktyki oraz o zagrożeniach związanych z wykonywaniem zadań;
5. przedstawienie praktykantowi wyposażenia technicznego, jakie posiada przedsiębiorstwo oraz zasad korzystania z urzędzeń technicznych;
6. zapoznanie praktykanta z systemem przetwarzania informacji w przedsiębiorstwie;
7. umożliwienie korzystania ze sprzętu posiadającego właściwe oprogramowania oraz dostęp do Internetu;

8. zapewnienie możliwości stałego kontaktu z konkretnym programem komputerowym;
9. umożliwienie praktykantowi wykonywanie praktycznych zadań;
10. umożliwienie kontaktu z doświadczonymi pracownikami przedsiębiorstwa;
11. przekazanie informacji dotyczących kosztów wykorzystywanego oprogramowania, w celu oszacowania możliwości wdrożenia go do systemu szkolnego;
12. zapoznanie praktykanta z problemami pojawiającymi się w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa oraz z możliwościami ich rozwiązania;
13. opracowanie materiałów dydaktycznych pozwalających na przeniesienie zdobytych doświadczeń do procesu dydaktycznego;
14. opracowanie rzetelnych i właściwie dopasowanych do potrzeb nauczycieli materiałów systematyzujących nabytą przez nich wiedzę;
15. umieszczenie w materiałach dydaktycznych wiadomości teoretycznych i zobligowanie praktykantów do zapoznania się z nimi i zebrania wiadomości na temat wskazanych zagadnień problemowych w celu poświęcenia większej ilości czasu na rozwijanie umiejętności praktycznych w czasie praktyki;
16. rozszerzenie współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a lokalnymi przedsiębiorstwami z branży administracyjnej;
17. dbanie o systematyczny kontakt szkół z przedsiębiorstwami⁴⁹.

4.3.2. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii - wnioski i rekomendacje dla branży marketingowej

Praktyki przeprowadzone w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w których udział wzięli nauczyciele przedmiotów zawodowych kształcących na potrzeby branży marketingowej w obszarze nowoczesnych technologii, pozwoliły na wypracowanie następujących rezultatów:

1. pozyskana praktyczna wiedza będzie przydatna do tworzenia *case study*, co wzbogaci proces nauczania w szkole;
2. podnoszenie kwalifikacji poprzez udział w formach edukacji opartych na cyklu jakościowym;
3. weryfikacja kwalifikacji na każdym etapie pozyskiwania wiedzy;
4. wzmocnienie wiedzy i doświadczenia poprzez kontakt ze specjalistami ds. marketingu;
5. przepływ informacji między praktykami a teoretykami sposobem na sukces;

⁴⁹ *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne – branża administracyjna. Część 2 – Rekomendacje z zakresu praktycznego doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*, oprac. K. Książopolska, P. Błędowski, M. Mackiewicz, Łódź 2012.

6. odbyta praktyka umożliwiła integrację wiedzy teoretycznej z praktyką;
7. program praktyk umożliwił nawiązanie kontaktów zawodowych, które będą wykorzystane w procesie kształcenia zawodowego;
8. doskonalenie umiejętności interpersonalnych w bezpośrednim kontakcie z pracownikami;
9. cykliczny kontakt z przedsiębiorstwem o profilu marketingowym;
10. udział w dyskusjach na forach branżowych;
11. wytyczenie strategicznych celów rozwojowych: stały kontakt ze środowiskiem przedsiębiorców – udział w dyskusjach na forach branżowych;
12. zapoznanie się ze specyfiką pracy obowiązującą w firmie o profilu marketingowym poprzez: poznanie dokumentów firmy, poznanie zasad komunikacji w firmie, bezpośredni kontakt z pracownikami, tworzenie jej własnego wizerunku i strategii marketingowej, metody pracy z rynkiem;
13. obszary wiedzy i umiejętności z zakresu marketingu poznane podczas praktyk, to m.in.: zapoznanie się ze strategią marketingową przedsiębiorstwa, obsługa klientów, współpraca działu/pracowników marketingu z odbiorcami usług/produktów, tworzenie planu marketingowego, przygotowanie i przeprowadzenie kampanii marketingowej, sposoby sprzedaży produktów, zastosowanie nowoczesnych technologii ICT dla skutecznego marketingu;
14. próba przeniesienia zasad modelu LQW na grunt pracy z uczniami, wizyty studyjne w przedsiębiorstwach⁵⁰.

Badania diagnostyczne przeprowadzone w czasie seminarium pozwoliły na zebranie opinii na temat zalet i wad organizacji oraz realizacji praktyk wśród nauczycieli kształcących na potrzeby branży marketingowej na podstawie *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w zakresie nowoczesnych technologii. Przykładowe opinie zostały przedstawione w tabeli.

⁵⁰ *Raport podsumowujący seminarium z branży marketingowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Tabela 5. Opinie respondentów na temat praktyk w branży marketingowej w obszarze nowoczesnych technologii

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. możliwość dzielenia się spostrzeżeniami, uwagami, wnioskami w trakcie zajęć warsztatowych, 2. właściwie opracowany harmonogram praktyk, 3. dobra organizacja praktyk, 4. zgodność procesu praktyki z założeniami zawartymi w programie, 5. możliwość wymiany poglądów pomiędzy nauczycielami a specjalistami, 6. uwzględnienie praktycznego aspektu właściwego dla regionu, 7. możliwość obserwowania działań w praktyce, 8. możliwość rozwoju i aktualizacji wiedzy, 9. możliwość konfrontacji teorii z praktyką, wykorzystania wiedzy teoretycznej w praktyce , 10. poznanie nowoczesnych rozwiązań technicznych stosowanych w branży marketingowej, 11. możliwość rozwijania wiedzy w zakresie technologii informatycznych (ICT), przede wszystkim w komunikacji bezpośredniej. 	brak

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu podsumowującego seminarium z branży marketingowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Wnioski zebrane w czasie seminarium branżowego dotyczącego kształcenia nauczycieli w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych w dziedzinie marketingu, pozwoliły na wypracowanie następujących rekomendacji:

1. podział programu na mniejsze bloki skupiające powiązane ze sobą zagadnienia;
2. stworzenie narzędzi umożliwiających ocenę stopnia opanowania treści przez nauczycieli, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym;
3. stworzenie narzędzi ewaluacyjnych (ilościowych oraz jakościowych), pozwalających na dokonane oceny przeprowadzonych praktyk pod względem przygotowania merytorycznego tutorów, organizacji praktyk i przydatności poruszanych zagadnień w procesie dydaktycznym;
4. zapewnienie odpowiednich warunków efektywnej realizacji praktyki, na które składa się zapoznanie praktykanta z harmonogramem praktyki oraz z kryteriami oceny praktyki, efektywne przekazywanie wiedzy poprzez zapewnienie dużej ilości zadań praktycznych, umożliwienie zadawania pytań, a także zbieranie wniosków i doświadczeń w trakcie praktyki i przenoszenie ich na grunt szkolny;
5. elastyczność w realizacji programu praktyk – dopasowanie do potrzeb praktykantów;
6. nawiązanie stałych, systematycznych, nieograniczających się jedynie do czasu trwania praktyk kontaktów z lokalnymi przedsiębiorstwami;

7. umożliwienie swobodnej wymiany informacji pomiędzy szkołą a przedsiębiorstwem, np. za pomocą forum internetowego;
8. określenie korzyści dla placówki i uczniów płynących z odbywania praktyk w przedsiębiorstwach oraz wskazanie rozwiązań wykorzystywanych w przedsiębiorstwach, które mogą znaleźć zastosowanie w procesie dydaktycznym⁵¹.

4.3.3. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii - wnioski i rekomendacje dla branży ekonomiczno-handlowej

Praktyki przeprowadzone w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w których udział wzięli nauczyciele przedmiotów zawodowych kształcących na potrzeby branży ekonomiczno-handlowej, dotyczące tematyki nowoczesnych technologii, pozwoliły na wypracowanie następujących wniosków:

1. stosowanie *case study* przygotowanych w oparciu o przykłady z praktyk podczas nauki w szkole;
2. podnoszenie kwalifikacji poprzez udział w formach edukacji opartych na cyklu jakościowym;
3. weryfikacja kwalifikacji na każdym etapie pozyskiwania wiedzy;
4. wzmocnienie wiedzy i doświadczenia poprzez kontakt środowiskowy;
5. przepływ informacji między praktykami a teoretykami sposobem na sukces;
6. integracja wiedzy teoretycznej z praktyką;
7. nawiązanie kontaktów zawodowych, umożliwiających ich wykorzystanie w procesie kształcenia zawodowego;
8. doskonalenie umiejętności interpersonalnych w bezpośrednim kontakcie z pracownikami;
9. cykliczny kontakt z przedsiębiorstwem o profilu ekonomiczno-handlowym,
10. udział w dyskusjach na forach branżowych;
11. wytyczenie strategicznych celów rozwojowych: stały kontakt ze środowiskiem przedsiębiorców – udział w dyskusjach na forach branżowych;
12. zapoznanie się ze specyfiką pracy obowiązującą w firmie o profilu ekonomiczno-handlowym poprzez: poznanie dokumentów firmy, poznanie zasad komunikacji w firmie, bezpośredni kontakt z pracownikami;

⁵¹ Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne – branża marketingowa. Część 2 – Rekomendacje z zakresu praktycznego doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego, oprac. K. Książopolska, P. Błądowski, M. Mackiewicz, Łódź 2012.

13. obszary wiedzy i umiejętności z zakresu ekonomii i handlu poznane podczas praktyk, to m.in.: rozpoznanie potrzeb i możliwości na rynku pracy, obsługa klientów oraz realizacja transakcji, prowadzenie spraw kadrowo-płacowych, wykonywanie analiz i sprawozdawczości, zasady obliczania podatków, sposoby rozliczania pracowników;
14. próba przeniesienia zasad modelu LQW na grunt pracy z uczniami, wizyty studyjne w przedsiębiorstwach⁵².

Dyskusja oraz ankieta przeprowadzone w trakcie seminarium pozwoliły na zebranie opinii na temat mocnych i słabych aspektów organizacji oraz realizacji praktyk wśród nauczycieli kształcących na potrzeby branży ekonomiczno-handlowej na podstawie *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* w zakresie nowoczesnych technologii. Przykładowe uwagi respondentów zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 6. Opinie respondentów na temat praktyk w branży ekonomiczno-handlowej w obszarze nowoczesnych technologii

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. możliwość poznania każdego stanowiska pracy, 2. umożliwienie kontaktu z przedsiębiorstwem hotelarskim, 3. różnorodność poruszanej tematyki, 4. możliwość rozmowy z pracownikami hotelu oraz z właścicielem na temat funkcjonowania obiektów hotelarskich, 5. zapoznanie z nowoczesnymi technologiami stosowanymi w branży ekonomiczno-handlowej, 6. poznanie specyfiki działań w branży, 7. umożliwienie wymiany poglądów i doświadczeń, 8. zdobycie nowych doświadczeń, 9. dobra organizacja i logistyka praktyki, 10. przybliżenie warunków realnej pracy, 11. skuteczne rozwiązywanie bieżących problemów. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. brak możliwości realizacji praktycznych zadań w poszczególnych działach hotelu, 2. ograniczenie praktyki do obserwacji czynności wykonywanych na określonych stanowiskach, 3. brak zaprezentowania działań marketingowych oraz sposobów i strategii zarządzania hotelem, 4. zbyt krótki czas praktyki, 5. rozbieżność pomiędzy programem praktyk a jego realizacją.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu podsumowującego seminarium z branży ekonomiczno-handlowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Wnioski zebrane w czasie seminarium branżowego dotyczącego kształcenia nauczycieli w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych w branży ekonomiczno-handlowej pozwoliły na wypracowanie następujących rekomendacji:

1. wykorzystywanie w procesie dydaktycznym metody *case study*, na bazie przykładów zgromadzonych w czasie praktyk;

⁵² Raport podsumowujący seminarium z branży ekonomiczno-handlowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

2. stworzenie narzędzi umożliwiających ocenę stopnia opanowania treści przez nauczycieli, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym;
3. stworzenie narzędzi ewaluacyjnych (ilościowych oraz jakościowych), pozwalających na dokonanie oceny przeprowadzonych praktyk pod względem przygotowania merytorycznego tutorów, organizacji praktyk i przydatności poruszanych zagadnień w procesie dydaktycznym;
4. nawiązanie i podtrzymywanie kontaktów pomiędzy placówkami edukacyjnymi a lokalnymi i regionalnymi przedsiębiorstwami z branży ekonomiczno-handlowej;
5. dbanie o systematyczny kontakt szkoła-przedsiębiorstwo;
6. zapoznanie się w trakcie realizacji praktyk ze specyfiką pracy w branży ekonomiczno-handlowej poprzez bezpośredni kontakt z ekspertami oraz poznanie dokumentacji i zasad komunikacji;
7. doskonalenie wiedzy w zakresie obsługi klientów, identyfikacji potrzeb i możliwości rynku pracy, prowadzenia spraw kadrowo-płacowych, zasad obliczania podatków, wykonywania analiz, prowadzenia sprawozdawczości, sposobów rozliczania pracowników;
8. uczestniczenie w programach rozwoju zawodowego bazujących na modelu LQW⁵³.

4.3.4. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii - wnioski i rekomendacje dla branży informatycznej

Praktyki przeprowadzone w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w których udział wzięli nauczyciele przedmiotów zawodowych kształcących na potrzeby branży informatycznej, dotyczące tematyki nowoczesnych technologii, pozwoliły na wypracowanie następujących rezultatów:

1. praktyczne poznanie programów stosowanych w przedsiębiorstwach;
2. przekonanie pracodawców o tym, iż nauczyciele nie stanowią dla nich konkurencji;
3. możliwość edukacji w ujęciu procesowym – kształcenia uczniów poprzez edukację nauczycieli;
4. rola informatyka w przedsiębiorstwie różnej wielkości: w małym przedsiębiorstwie informatyk pełni funkcję konsultanta, doradcy, natomiast w dużym przed-

⁵³ *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne – branża ekonomiczno-handlowa. Część 2 – Rekomendacje z zakresu praktycznego doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*, oprac. K. Książopolska, P. Błędowski, M. Mackiewicz, Łódź 2012.

siębiorstwie informatyk występuje w charakterze pracownika etatowego, jest specjalistą współpracującym z różnymi działami⁵⁴.

Badania przeprowadzone w trakcie seminarium pozwoliły na zebranie opinii na temat mocnych i słabych aspektów organizacji oraz realizacji praktyk wśród nauczycieli i instruktorów kształcących na potrzeby branży informatycznej w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* w zakresie nowoczesnych technologii. Przykładowe uwagi respondentów zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 7. Opinie respondentów na temat praktyk w branży informatycznej w obszarze nowoczesnych technologii

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. umożliwienie nawiązania bezpośredniego kontaktu pomiędzy nauczycielami a przedsiębiorcami, 2. umożliwienie bezpośredniego kontaktu z zawodem i pracodawcą, 3. poznanie realiów zawodu, 4. poznanie struktury i funkcjonowania przedsiębiorstw z branży informatycznej, 5. poznanie typów sieci uzależnionych od specyfiki przedsiębiorstwa, 6. organizacja praktyk w atrakcyjnych regionach i obiektach, 7. umożliwienie konsultacji zasad odbywania praktyk z nauczycielami, 8. umożliwienie praktycznej nauki na stanowisku pracy, 9. umożliwienie wymiany doświadczeń, 10. zapoznanie z technologiami stosowanymi w przedsiębiorstwach, 11. umożliwienie połączenia teorii z praktyką. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. zbyt wiele aspektów teoretycznych, 2. zbyt mało czasu poświęconego praktycznym rozwiązaniom, 3. zbyt obszerny program, 4. zbyt krótki czas praktyki, 5. poruszanie tematyki niezwiązanej z kierunkiem nauczania, 6. zbyt mało zagadnień informatycznych, 7. przygotowanie programu bez szczegółowej konsultacji i badania potrzeb.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu podsumowującego seminarium z branży informatycznej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Wnioski zgromadzone w trakcie dyskusji oraz dotyczące kształcenia nauczycieli w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych w branży informatycznej pozwoliły na wypracowanie następujących rekomendacji:

1. doskonalenie wiedzy i umiejętności w zakresie programów wykorzystywanych w przedsiębiorstwach;
2. nawiązanie i rozwijanie systematycznego, efektywnego kontaktu pomiędzy szkołą a przedsiębiorstwami;

⁵⁴ *Raport podsumowujący seminarium z branży informatycznej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

3. umożliwienie poznania praktycznych aspektów zawodu zarówno uczniom, jak i nauczycielom, w trakcie odpowiednio długich praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach z branży informatycznej;
4. wykorzystanie dodatkowych narzędzi diagnostycznych umożliwiających określenie potrzeb praktykantów przed rozpoczęciem praktyki;
5. zapoznanie praktykanta z zasadami odbywania praktyki;
6. zapoznanie się w trakcie realizacji praktyki ze specyfiką pracy w branży informatycznej poprzez poznanie struktury i zasad funkcjonowania przedsiębiorstw z branży informatycznej, poznanie typów sieci uzależnionych od specyfiki przedsiębiorstwa;
7. uczestniczenie w programach rozwoju zawodowego bazujących na modelu LQW.

4.3.5. Praktyki w obszarze nowoczesnych technologii - wnioski i rekomendacje dla branży telekomunikacyjnej

Praktyki przeprowadzone w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, w których udział wzięli nauczyciele przedmiotów zawodowych kształcących na potrzeby branży telekomunikacyjnej, dotyczące tematyki nowoczesnych technologii, pozwoliły na wypracowanie następujących rezultatów:

1. umożliwienie zdobywania i rozwijania praktycznych umiejętności;
2. dopasowanie kwalifikacji absolwentów szkół zawodowych do wymagań pracodawców;
3. współdziałanie w relacji: przedsiębiorca – nauczyciel – uczeń;
4. współtworzenie programów nauczania i programów praktyk oraz egzaminów kwalifikacyjnych;
5. identyfikacja potrzeb nauczycieli w zakresie doskonalenia zawodowego;
6. sprecyzowanie wzajemnych oczekiwań ze strony nauczycieli oraz przedsiębiorców⁵⁵.

Badania ewaluacyjne przeprowadzone w czasie seminarium pozwoliły na zgromadzenie opinii na temat mocnych i słabych stron organizacji oraz realizacji praktyk wśród nauczycieli kształcących na potrzeby branży telekomunikacyjnej w oparciu o *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* w zakresie nowoczesnych technologii. Przykładowe uwagi respondentów zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

⁵⁵ *Raport podsumowujący seminarium z branży telekomunikacyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Tabela 8. Opinie respondentów na temat praktyk w branży telekomunikacyjnej w obszarze nowoczesnych technologii

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. umożliwienie łączenia teorii z praktyką, 2. rozwijanie kontaktu pomiędzy pracodawcą a szkołą, 3. nawiązanie kontaktu z zawodem i pracodawcą, 4. zapoznanie się z realiami zawodu, 5. profesjonalizm prowadzących, 6. zapoznanie z utrzymaniem linii urządzeń transmisji cyfrowej, 7. możliwość rozwijania wiedzy i umiejętności, 8. możliwość poznania nowych technologii i nowym rozwiązaniom stosowanym w branży telekomunikacyjnej, 9. możliwość obserwacji wdrożeń programów, 10. możliwość wymiany doświadczeń pomiędzy przedsiębiorcami a nauczycielami. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. niedopracowany program praktyk, 2. zbyt krótki czas praktyki, 3. brak kontynuacji programu w latach następnych, 4. przewaga teorii nad praktyką 5. brak eksperta z branży informatycznej, 6. zbyt obszerny program praktyk.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu podsumowującego seminarium z branży telekomunikacyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.

Wnioski zgromadzone w czasie dyskusji panelowej oraz dzięki ankiecie dotyczącej kształcenia nauczycieli w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych w branży telekomunikacyjnej pozwoliły na wypracowanie następujących rekomendacji:

1. wprowadzenie obowiązkowych praktyk w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego na potrzeby branży telekomunikacyjnej;
2. zwrócenie uwagi na rozwiązania organizacyjne i zarządzanie przedsiębiorstwami;
3. zwiększenie związków między szkołą a rynkiem pracy;
4. nawiązanie efektywnej współpracy z przedsiębiorstwami w ramach praktyk nauczycielskich w przedsiębiorstwach;
5. zwrócenie uwagi na odpowiednią długość trwania praktyk;
6. zapewnienie możliwości kontynuowania praktyk, systematycznego aktualizowania wiedzy i umiejętności;
7. ustalenie oczekiwań przedsiębiorców i nauczycieli wobec przebiegu i efektu współpracy;
8. umożliwienie odbycia praktyk uczniom;
9. dopasowanie kompetencji uczniów do wymagań pracodawców poprzez bezpośredni kontakt i zdobywanie praktycznych umiejętności w czasie praktyk w przedsiębiorstwie;
10. wcześniejsze zaplanowanie przebiegu praktyk uczniowskich;

11. wprowadzenie współpracy szkół i przedsiębiorstw w zakresie tworzenia programów nauczania, programów praktyk oraz zakresu egzaminów kwalifikacyjnych;
12. czerpanie wzorców z nowoczesnych systemów edukacji wykorzystywanych w krajach europejskich, taki jak dualny system edukacji⁵⁶.

4.4. Portal internetowy

W ramach projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* powstał portal internetowy, znajdujący się pod adresem: www.dobrynauczyciel.com.pl, którego celem jest upowszechnianie projektu oraz wypracowanych w trakcie jego realizacji rozwiązań. Serwis zawiera m.in. informacje dotyczące idei projektu, jego celów, adresatów oraz realizatorów. Umożliwia on bieżące zapoznawanie się z działaniami podejmowanymi w ramach projektu oraz ich rezultatami. Na portalu zamieszczone są różnorodne materiały dla uczestników projektu oraz osób, które chcą zapoznać się z jego rezultatami.

⁵⁶ Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne – branża telekomunikacyjna. Część 2 – Rekomendacje z zakresu praktycznego doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego, oprac. D. Lenkowska, P. Błędowski, M. Mackiewicz, Łódź 2012.

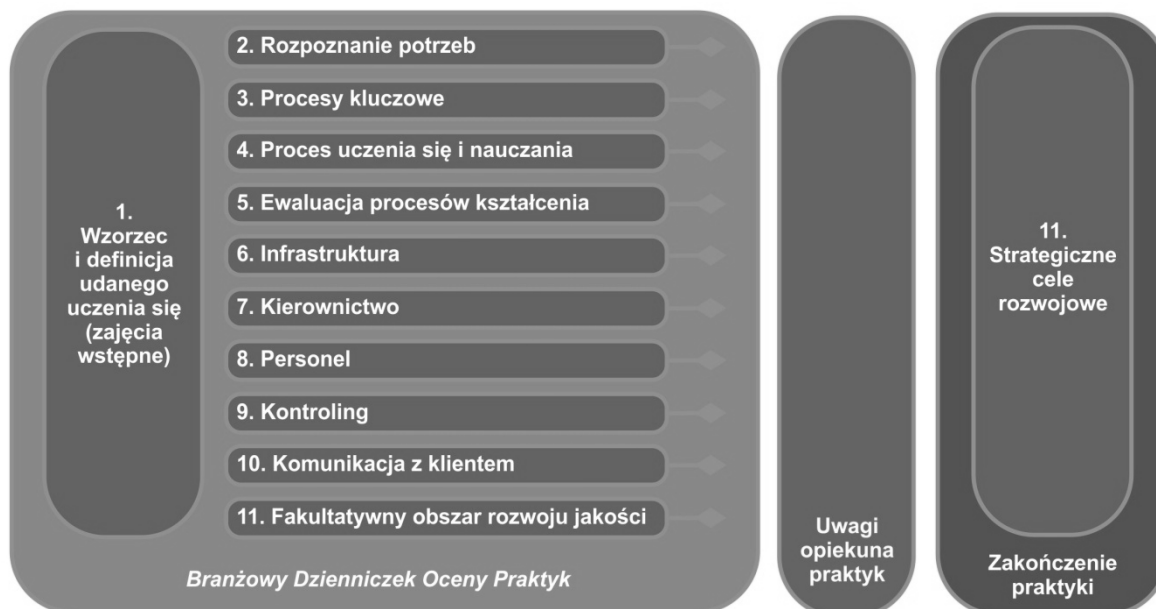
5

Model kształcenia zawodowego zorientowanego na osobę uczącego się - *Lernenorientierte Qualität in der Weiterbildung* (LQW)

60

Model LQW jest modelem kształcenia ustawicznego zorientowanym na osobę uczącego się. Pozwala on na podnoszenie jakości w odniesieniu do różnorodnych obszarów kształcenia ustawicznego, uwzględniając kluczową rolę osoby uczącej się. Model ten służy również zarządzaniu jakością obejmującemu zewnętrzną ewaluację. Umożliwia zatem rzetelną ocenę i poświadczenie jakości danej placówki edukacyjnej. W ramach modelu możliwe jest wykorzystanie wielu narzędzi pomocniczych stosowanych w praktycznej pracy nad jakością. Wdrożenie modelu LQW pozwala na integrację placówek edukacyjnych w ramach wspólnej pracy nad jakością, umożliwia udzielanie wskazówek i wymianę doświadczeń⁵⁷.

Schemat 2. Model rozwoju i testowania jakości

Źródło: R. Zech, *Rozwój jakości w kształceniu ustawicznym zorientowany na osobę uczącego się. Wytyczne do stosowania w praktyce*, 2010.

⁵⁷ R. Zech, *Rozwój jakości w kształceniu ustawicznym zorientowany na osobę uczącego się. Wytyczne do stosowania w praktyce*, 2010.

Do kluczowych założeń, na których opiera się model kształcenia ustawicznego zorientowany na osobę uczącego się, należą następujące przesłania:

1. centralną postacią w procesie edukacyjnym jest uczący się, dlatego wokół niego koncentrują się działania zmierzające do rozwoju jakości placówki;
2. kluczowym zadaniem jest zarówno zapewnienie jakości placówki, jak i jej permanentne rozwijanie i dopasowanie do zmieniających się warunków otoczenia, podstawą procesu uczenia się ucznia jest uczenie się placówki edukacyjnej;
3. refleksyjność, pozostająca w opozycji do technokratycznych procesów formalizowania, jest podstawą optymalizacji procesu kształcenia;
4. nadrzędnym celem modelu jest diagnozowanie potencjału rozwojowego placówki edukacyjnej i jego wspieranie, procedury zewnętrznej ewaluacji mają wspierać tenże proces;
5. elastyczność w zastosowaniu modelu umożliwia jego wykorzystanie placówkom różnych typów i różnych wielkości, pozwala on na dopasowanie do indywidualnych potrzeb i warunków danej placówki, ważnym aspektem stosowania modelu LQW jest współpraca placówek pozwalająca na wymianę informacji;
6. porównywanie placówek w sieci umożliwia wzajemne doradztwo⁵⁸.

Model kształcenia ustawicznego zorientowany na osobę uczącego się opiera się na działaniach realizowanych w obrębie cyku jakościowego, przebiegającego według następujących etapów:

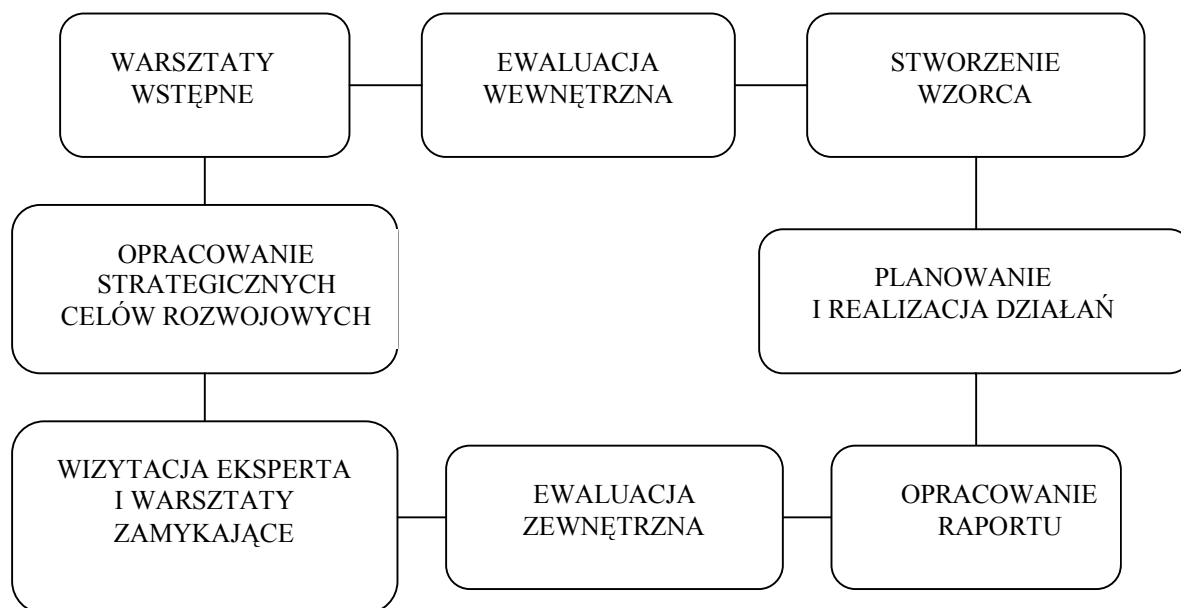
1. ewaluacja wewnętrzna – ocena mocnych i słabych stron placówki;
2. wypracowanie wzorca i definicji efektywnego uczenia się;
3. planowanie i realizacja działań mających na celu rozwijanie jakości placówki;
4. opracowanie raportu;
5. zewnętrzna ewaluacja raportu przez eksperta w obszarze zastosowania modelu LQW;
6. wydanie opinii eksperta;
7. wizytacja eksperta;
8. podsumowanie w ramach warsztatów zamykających;
9. opracowanie strategicznych celów rozwojowych dotyczących kolejnego okresu rozwoju jakości⁵⁹.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

Cykl jakościowy w formie graficznej został przedstawiony na poniższym schemacie.

Schemat 3. Cykl jakościowy w modelu LQW

Źródło: opracowanie własne na podstawie R. Zech, *Rozwój jakości...*, op.cit.

W projekcie Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego model LQW został wykorzystany w ramach opracowania Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach jako metodologia pracy w trakcie praktyki zawodowej.

6 Wytyczne w zakresie usprawnienia działania placówek kształcenia zawodowego - współpraca z przedsiębiorstwami

Współpraca z przedsiębiorcami stanowi bardzo ważny czynnik umożliwiający przystosowanie placówek kształcenia zawodowego do wymagań nowoczesnej gospodarki. Na szkołach spoczywa obowiązek nawiązywania kontaktów z przedsiębiorstwami i dbanie o ich systematyczne podtrzymywanie. Dotyczy to zarówno edukacji uczniów w formie praktyk, pokazów czy konferencji, jak również doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu.

Konieczność intensyfikacji współdziałania szkół i przedsiębiorstw została potwierdzona badaniami przeprowadzonymi w krajach należących do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – w Czechach, Austrii, Kanadzie, Australii, Norwegii oraz Portugalii. Istotnym czynnikiem podjęcia tejże współpracy jest umożliwienie uczniom nabywania wiedzy i rozwijania umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy charakterystycznych dla danej profesji⁶⁰.

Wytyczne w zakresie reformowania systemu edukacji, w tym konieczności nawiązania współpracy pomiędzy szkołami a przedsiębiorstwami, zawiera *Biała Księga*, stworzona z inicjatywy Komisji Europejskiej. W dokumencie tym wskazano kluczowe cele edukacyjne stojące przed państwami należącymi do Wspólnoty wraz z określeniem sposobu ich osiągnięcia. Należą do nich:

1. **Zachęcanie do zdobywania nowej wiedzy i umiejętności poprzez:**
 - a. podzielenie dużych dyscyplin wiedzy na bloki,
 - b. utworzenie europejskiej sieci centrów kształcenia zawodowego,
 - c. wskazanie najlepszej formy akredytacji wiedzy,
 - d. stworzenie wzorów osobowych kart kompetencji.

⁶⁰ E. Drogosz-Zabłocka, *Współpraca szkół i przedsiębiorstw – zasady, formy i zakres współpracy* [w:] U. Jeruszka (red.), *Optimalizacja kształcenia zawodowego z punktu widzenia potrzeb rynku pracy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2002.

2. **Zbliżenie szkoły i sektora przedsiębiorstw** poprzez:
 - a. wspieranie tworzenia i współpracy sieci ośrodków kursów i praktyk w krajach europejskich,
 - b. promowanie mobilności,
 - c. stworzenie europejskiej karty kursów.
3. **Walka ze zjawiskiem wykluczenia społecznego, wyrównywanie szans edukacyjnych** poprzez:
 - a. gromadzenie funduszy europejskich dla wsparcia środków narodowych i regionalnych;
 - b. zwiększanie dotacji przeznaczonych na konsultacje i partnerstwo z instytucjami gospodarczymi, by zwiększyć możliwość zatrudnienia;
 - c. stosowanie metod nauczania wykorzystujących techniki informacyjne i multimedia;
 - d. promowanie działań animacyjnych w celu powiązania rodziny ze szkołą.
4. **Upowszechnienie biegłej znajomości języków obcych – znajomość trzech języków: języka ojczystego i dwóch języków obcych** poprzez:
 - a. uczenie się jednego języka UE przez uczniów szkół podstawowych, zaś dwóch języków w szkołach ponadpodstawowych;
 - b. wspieranie wymiany nauczycieli z krajów Unii Europejskiej;
 - c. wykorzystanie nowoczesnych metod nauczania, mających na celu wspieranie samodzielnej nauki języków obcych;
 - d. umożliwianie i promowanie nawiązywania kontaktów pomiędzy młodzieżą z różnych państw.
5. **Równorzędność inwestycji materialnych i edukacyjnych** poprzez:
 - a. promowanie postrzegania kształcenia jako inwestycji,
 - b. zachęcanie do inwestowania w kształcenie⁶¹.

Istotną sugestią jest wskazanie, iż unowocześnienie polskiego systemu edukacji powinno zwrócić się nie tylko w kierunku zmiany struktur, lecz także w kierunku zmian w postawach, zachowaniach czy formach komunikacji. Podstawowym obszarem zmian w tym zakresie są relacje pomiędzy systemem kształcenia a rynkiem pracy⁶². Aktualnie funkcjonują-

⁶¹ E. Cresson, P. Flynn (red.), *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa 1997.

⁶² E. Drogosz-Zabłocka, *Współpraca szkół i przedsiębiorstw – zasady, formy i zakres współpracy...*, op.cit.

ce rozwiązania w tym zakresie nie spełniają wymagań rzeczywistości lub też w ogóle nie zostały wypracowane.

W świetle wyników badań przeprowadzonych pod kątem funkcjonowania systemu edukacji zawodowej w Polsce okazuje się, iż co czwarte przedsiębiorstwo spośród przedsiębiorstw objętych badaniem współpracuje ze szkołą lub z centrum kształcenia praktycznego. Podkreślono jednak, iż jest to wynik zawyżony z powodu wysokiego procenta odmów uczestniczenia w projekcie przedstawicieli firm niewspółpracujących ze szkołami i CKP⁶³.

Wspomniane badania dostarczyły także informacji dotyczących spotykanych w polskim systemie kształcenia zawodowego form współpracy pomiędzy szkołami a pracodawcami. Do najbardziej popularnych form współpracy placówek edukacyjnych i przedsiębiorstw należą:

1. zajęcia praktyczne (63%);
2. praktyki zawodowe (60%);
3. sponsorowanie szkół (50%);
4. kształcenie zawodowe obejmujące zajęcia teoretyczne i praktyczne, w tym specjalizujące (48%).

Najrzadziej (poniżej 5%) wykorzystywane są następujące formy współpracy:

1. opracowywanie programów nauczania we współpracy z kadrami dydaktycznymi szkoły / centrum kształcenia praktycznego;
2. patronat nad szkołą / centrum kształcenia praktycznego lub pracownią;
3. umowa partnerska ze szkołą zawodową, np. umowa o współpracy, umowa barterowa;
4. szkolenia dla nauczycieli przy współpracy ze szkołą / centrum kształcenia praktycznego;
5. współorganizowanie wycieczek dydaktycznych dla uczniów;
6. współorganizowanie wycieczek dydaktycznych dla nauczycieli;
7. realizacja projektów z wykorzystaniem funduszy UE dotycząca współpracy szkół z pracodawcami;
8. finansowanie stypendiów dla uczniów;
9. organizacja olimpiad i konkursów z wiedzy i umiejętności zawodowych.

⁶³ *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport z badania wśród przedsiębiorców metodą wywiadów telefonicznych CATI*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, Warszawa 2010.

Badania wykazały także, iż współpraca z przedsiębiorcami dotyczy najczęściej zasadniczych szkół zawodowych, rzadziej technikum i szkół policealnych, najrzadziej nawiązywana jest natomiast współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami a CKP⁶⁴.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż korzyści ze współpracy w układzie „szkoła – przedsiębiorstwo” mogą osiągnąć zarówno szkoły, jak i przedsiębiorstwa. Potencjalne korzyści dla obu stron zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 9. Korzyści ze współpracy pomiędzy szkołą a przedsiębiorstwem

Korzyści dla szkoły	Korzyści dla przedsiębiorstwa
<ol style="list-style-type: none"> 1. możliwość wprowadzenia innowacyjnych programów nauczania, w tym realizacja modułowych programów kształcenia, 2. wyposażenie szkoły w specjalistyczny sprzęt, pomoce i materiały dydaktyczne, 3. realizacja praktycznej nauki zawodu w rzeczywistych warunkach pracy (bezpośrednio u pracodawcy), 4. możliwość zdobywania certyfikatów, które są honorowane na rynku pracy, 5. zwiększenie szans na zatrudnienie absolwentów. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. realizacja programu praktycznej nauki zawodu z wykorzystaniem materiałów i technologii przedsiębiorstwa, 2. reklama produktów i usług dzięki upowszechnieniu wśród uczniów – potencjalnych przyszłych pracowników, stosowania własnej technologii, 3. pozyskanie dobrze wykwalifikowanych pracowników – absolwentów szkoły, znających technologie i materiały, które są stosowane w przedsiębiorstwie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie E.M. Nyga, *Inny wymiar kształcenia młodego pokolenia...*, op.cit.

Współpraca nauczycieli kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami wymaga znaczącej intensyfikacji. Badania w tym zakresie przeprowadzone wśród przedsiębiorców wykazały, iż jedynie 13% nauczycieli kształcenia zawodowego współpracuje z ich firmą. Wśród szkół współpracujących aktualnie z przedsiębiorstwem połowa nauczycieli pozostaje w kontakcie z przedsiębiorcami. Do najczęstszych form współpracy nauczycieli z przedsiębiorcami należą: nadzór nad uczniami i konsultacje / wymiana doświadczeń (po 14% odpowiedzi), a także dostosowanie programu zajęć praktycznych / praktyk do profilu przedsiębiorstwa oraz prowadzenia kształcenia praktycznego w firmie (po 13% wskazań). Jedynie 7% nauczycieli kształcenia zawodowego wykorzystuje kontakty z przedsiębiorcami do zdobycia wiedzy teoretycznej i praktycznej w celu podniesienia własnych kompetencji⁶⁵.

Nawiązanie kontaktów z przedsiębiorstwami umożliwia placówkom edukacyjnym dostęp do nowoczesnych technologii aktualnie wykorzystywanych w różnych branżach. Jak wynika z badań, blisko 20% przedsiębiorstw sprawujących patronat nad szkołą lub centrum kształcenia praktycznego systematycznie przekazuje nowoczesne technologie w nich stoso-

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

wane pracownikom czy warsztatom szkolnym. Zbliżony procent objętych badaniem przedsiębiorców deklaruje zamiar udostępnienia najnowszych rozwiązań technologicznych placówkom kształcenia zawodowego w ciągu dwóch najbliższych lat⁶⁶.

Nawiązanie współpracy pomiędzy szkołami a przedsiębiorstwami może zostać utrudnione poprzez różnorodne czynniki. Przedsiębiorcy za bariery najbardziej ograniczające kontakt ze szkołami uznali:

1. przeszkody prawne, w tym nieznaną prawo;
2. brak zachęt dla przedsiębiorców (np. rozwiązań prawnych, finansowych);
3. problemy z uczniami;
4. brak zainteresowania współpracą ze strony szkoły⁶⁷.

Identyfikacja barier utrudniających współpracę w relacji „szkoła – przedsiębiorstwo” może pomóc w ich pokonaniu i efektywnym wykorzystaniu możliwości nawiązania takiej współpracy.

Warto również wspomnieć o potencjale rozwojowym współpracy pomiędzy szkołami a firmami. W świetle przedstawionych wyników badań dwie trzecie przedsiębiorców współpracujących aktualnie ze szkołami chciałoby kontynuować tę współpracę w dotychczasowym zakresie, zaś prawie jedna trzecia ma w planach jej rozszerzenie. Jednocześnie 40% przedsiębiorców niewspółpracujących aktualnie z placówkami edukacyjnymi deklaruje otwartość na taką możliwość. Wśród potencjalnych form współpracy wymieniane są:

1. praktyki zawodowe (83%),
2. zajęcia praktyczne (79%),
3. realizacja projektów z wykorzystaniem funduszy UE dotycząca współpracy szkół z pracodawcami (77%),
4. szkolenia dla uczniów we współpracy ze szkołą / centrum kształcenia praktycznego (76%),
5. umowa partnerska ze szkołą zawodową (72%),
6. kształcenie zawodowe obejmujące zajęcia teoretyczne i praktyczne (51%),
7. dostarczanie materiałów/surowców do praktycznej nauki zawodu (44%),
8. doposażenie bazy szkolnej w materiały dydaktyczne (40%),
9. opracowywanie programów nauczania we współpracy z kadrami dydaktycznymi szkoły/centrum kształcenia praktycznego (39%),
10. dostarczanie wyposażenia pracowni (39%),

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

11. sponsorowanie szkół (36%),
12. organizacja konkursów z wiedzy i umiejętności zawodowych (34%),
13. szkolenia dla nauczycieli przy współpracy ze szkołą / centrum kształcenia praktycznego (34%),
14. współorganizowanie wycieczek dydaktycznych dla uczniów (31%),
15. patronat nad szkołą / centrum kształcenia praktycznego lub pracownią (31%)⁶⁸.

Biorąc pod uwagę rezultaty projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*, można sformułować następujące, najbardziej istotne zalecenia dotyczące współpracy oraz wymiany informacji pomiędzy placówkami kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami w zakresie podnoszenia kwalifikacji nauczycieli:

1. konieczne jest zaktywizowanie nauczycieli w obszarze współpracy z przedsiębiorstwami;
2. konieczne jest nawiązanie efektywnej współpracy z przedsiębiorstwami w ramach praktyk nauczycielskich w przedsiębiorstwach;
3. niezbędne jest ustalenie oczekiwań przedsiębiorców i nauczycieli wobec przebiegu i efektu współpracy;
4. zasadne jest poprowadzenie przygotowania programu praktyk mających na celu doskonalenie zawodowe nauczycieli badaniami diagnostycznymi identyfikującymi ich potrzeby w zakresie rozwoju zawodowego;
5. istotnym aspektem przygotowania programu praktyk zawodowych jest stworzenie narzędzi pozwalających na weryfikację zdobywanych kwalifikacji na każdym z etapów nabywania wiedzy, w tym: testów sprawdzających stopień opanowania materiału teoretycznego oraz praktycznych umiejętności, narzędzi ewaluacyjnych, zarówno ilościowych, jak i jakościowych, służących do oceny praktyk;
6. w zakresie treści przekazywanych w czasie praktyk wskazane jest podzielenie bloków tematycznych na mniejsze części oraz połączenie zbliżonych tematycznie zagadnień;
7. wskazane jest rozwijanie stałych i systematycznych kontaktów z przedsiębiorstwem, także poza ramami praktyk zawodowych;

⁶⁸ Ibidem.

8. niezbędne jest umożliwienie swobodnej wymiany informacji pomiędzy szkołą a przedsiębiorstwem, np. za pomocą forum internetowego czy systematycznych spotkań;
9. ważnym aspektem współpracy w relacji „szkoła – przedsiębiorstwo” jest określenie korzyści płynących dla obydwu stron.

Wytyczne w zakresie usprawnienia działania wspólnego dla wszystkich placówek kształcenia zawodowego mają wskazywać kierunek, w jakim należy reformować system doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce. Priorytetowe znaczenie ma stworzenie efektywnego systemu wymiany informacji między szkołami prowadzącymi kształcenie zawodowe, placówkami doskonalenia zawodowego, nauczycieli oraz przedsiębiorcami. Praktyczne wdrożenie wymienionych wytycznych nie będzie bowiem możliwe, jeżeli placówki nie będą dysponowały stale aktualizowanymi informacjami na temat potrzeb pracodawców.

Doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego musi być dostosowane do zmian zachodzących w gospodarce oraz przedsiębiorstwach. Z tego powodu niezbędne wydaje się umożliwianie im poznawania zakładów pracy poprzez bezpośrednią obecność w nich oraz wymianę informacji z kadrą zarządzającą i pracownikami na poszczególnych stanowiskach. Pracodawcy muszą informować o oczekiwaniach wobec uczniów, ponieważ tylko w ten sposób mogą zapewnić sobie dobrze wykwalifikowane kadry. Stawianie przed szkołami zawodowymi wymagań dotyczących profilu absolwenta jest bezcelowe, ponieważ tego rodzaju informacje muszą być przekazywane już na etapie tworzenia kierunku kształcenia zawodowego.

Wymiana informacji na temat oczekiwań w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów wiąże się z przedstawianiem wymagań wobec nauczycieli. Nie budzi wątpliwości, że jedynie najlepiej wykwalifikowani nauczyciele są w stanie rzetelnie przygotować ucznia do podjęcia pracy w przedsiębiorstwie. Jeżeli jednak oczekiwaniem pracodawców jest, by absolwenci szkół zawodowych byli wyposażeni przede wszystkim w umiejętności praktyczne, to muszą oni umożliwić zdobywanie ich także nauczycielom przedmiotów zawodowych i instruktorom praktycznej nauki zawodu.

Kadra dydaktyczna wszystkich szkół zawodowych musi regularnie uczestniczyć w zróżnicowanych formach doskonalenia. Istotne znaczenie ma, aby w wymianie informacji uczestniczyli także przedstawiciele placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli, gdzie obecnie zdecydowanie brakuje propozycji dla nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu.

Praktyczne wdrożenie opisanych wytycznych powinno przebiegać równoległe na trzech poziomach:

1. od pracodawców do nauczycieli,
2. od nauczycieli do placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli,
3. od placówek doskonalenie zawodowego nauczycieli do pracodawców.

Pracodawcy mają za zadanie informować nauczycieli, jakie są ich oczekiwania wobec uczniów – ma to dotyczyć zarówno wiedzy teoretycznej jak i umiejętności praktycznych. Nauczyciele, wiedząc jakie kompetencje powinni przekazywać, zgłaszają potrzebę szkoleń w placówkach odpowiedzialnych za organizowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli. Zadaniem tych ośrodków ma być nie tyle przygotowanie szkolenia dla nauczycieli szkół zawodowych kształcących kadry na potrzeby poszczególnych branży, co umożliwienie im podnoszenia kompetencji we współpracy z podmiotami, które kreują oczekiwania, a więc pracodawcami.

7 Przykłady innych programów doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcących na potrzeby wybranych branż

Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach opracowany w ramach projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego* wpisuje się w coraz liczniejszą grupę programów o podobnych celach i założeniach. W tej części przedstawiono projekty, w ramach których tworzone są programy doskonalenia zawodowego nauczycieli / instruktorów praktycznej nauki zawodu kształcących na potrzeby tych samych lub pokrewnych branż. Porównanie programów, sposobu ich opracowania, wdrażania i rezultatów, może przynieść cenne wskazówki dotyczące realizacji wybranego projektu. Krótkie przedstawienie wybranych programów ma charakter informacyjny, nie dostarcza wyczerpujących informacji na ich temat. Szczegółowe wiadomości dostępne są w pozycjach wskazanych w przypisach bibliograficznych.

Edukacja zawodowa bliżej nowoczesnych technologii

Branża: informatyczna, elektromechaniczna, budowlana oraz ekonomiczno-administracyjna.

Grupa docelowa: 300 nauczycieli szkół specjalnych i specjalnych oraz publicznych i niepublicznych średnich szkół zawodowych z województwa lubelskiego kształcących na potrzeby wskazanych branż.

Działania: panele eksperckie, szkolenia, opracowanie programu doskonalenia zawodowego nauczycieli przedmiotów zawodowych, praktyki w przedsiębiorstwach, wizyty studyjne w zagranicznych przedsiębiorstwach⁶⁹.

Mistrz Kształcenia Zawodowego

Branża: informatyczna i teleinformatyczna.

⁶⁹ O projekcie, www.edukacjazawodowa.edu.pl/tabid/365/Default.aspx [data dostępu: 24.01.2013].

Grupa docelowa: nauczyciele i instruktorzy praktycznej nauki zawodu kształcący w szkołach policealnych oraz technikach na terenie województwa śląskiego i małopolskiego na potrzeby określonych branż.

Działania: warsztaty, staże w przedsiębiorstwach, opracowanie i opublikowanie modelowego programu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych⁷⁰.

Dolina Krzemowa w Polskiej Szkole Zawodowej

Branża: informatyczna i pokrewne.

Grupa docelowa: 50 nauczycieli szkół zawodowych i instruktorów praktycznej nauki zawodu z całej Polski kształcących na potrzeby wymienionych branż.

Działania: spotkania nauczycieli i przedsiębiorców, praktyki w przedsiębiorstwach, opracowanie i publikacja modelowego programu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych⁷¹.

E-warsztaty - doskonalenie nauczycieli zawodu kierunku IT

Branża: informatyczna i pokrewne.

Grupa docelowa: 60 nauczycieli i instruktorów praktycznej nauki zawodu kształcących w szkołach ponadgimnazjalnych oraz technikach na terenie województwa mazowieckiego i lubelskiego na potrzeby określonych branż.

Działania: szkolenia, staże w przedsiębiorstwach, opracowanie programu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych, publikacja podsumowująca realizację projektu⁷².

Nauczyciel w teorii i praktyce. Program doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego w sektorze informatycznym i telekomunikacyjnym

Branża: informatyczna i telekomunikacyjna.

Grupa docelowa: 50 nauczycieli i instruktorów praktycznej nauki zawodu kształcących na potrzeby określonych branż.

Działania: opracowanie strategii doskonalenia zawodowego, seminaria, warsztaty szkoleniowe, praktyki w przedsiębiorstwach, badania ewaluacyjne, opracowanie rekomendacji mają-

⁷⁰ *Mistrz Kształcenia Zawodowego*, www.projekty.tozch.edu.pl/index.php?okno=mkz [data dostępu: 24.01.2013].

⁷¹ *Dolina Krzemowa w Polskiej Szkole Zawodowej*, www.dolinakrzemowa.info/site/oprojekcie/sposob [data dostępu: 24.01.2013].

⁷² *E-warsztaty – doskonalenie nauczycieli zawodu kierunków IT*, www.e-warsztat.org.pl/index.php?id=1 [data dostępu: 24.01.2013].

cych na celu zwiększenie skuteczności tego typu projektów, opracowanie programu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych⁷³.

Warsztaty i praktyka w zawodzie dydaktyka

Branża: ekonomiczna, administracyjna oraz marketing i zarządzanie.

Grupa docelowa: 50 nauczycieli kształcenia zawodowego kształcących na potrzeby wskazanych branż.

Działania: warsztaty szkoleniowe, staż w przedsiębiorstwach, opracowanie programu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych⁷⁴.

Branża: marketingowa, handlowa.

Grupa docelowa: 400 nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawody kształcących na potrzeby wskazanej branży (kształcący w zawodach: sprzedawca, technik handlowiec, technik logistyk, technik organizacji reklamy, technik cyfrowych procesów graficznych) na terenie województw:

Działania: praktyki w przedsiębiorstwach krajowych i zagranicznych, opracowanie programu doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych⁷⁵.

Przedstawione programy są opracowywane i wdrażane jako część projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Ich nadrzędnym celem jest rozwijanie kompetencji zawodowych nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, będące odpowiedzią na wymagania stawiane przed systemem edukacji w dobie intensywnych przemian gospodarczych i społeczno-kulturowych. Wdrożenie programu doskonalenia zawodowego nauczycieli stwarza płacówce możliwość aktywnego podążania w kierunku warunkowanym przez te zmiany.

Osiowymi działaniami podejmowanymi w ramach zaprezentowanych projektów są praktyki i staże w przedsiębiorstwach, będące przykładem realizacji postulatu nawiązania i utrzymywania relacji „szkoła – przedsiębiorstwo”. Dzięki nim uczestnicy projektów mają możliwość rozwijania praktycznych umiejętności, konfrontowania wiedzy teoretycznej z praktycznymi zadaniami, poznania specyfiki pracy w danym zawodzie. Ważnymi elementami projektów są także warsztaty, szkolenia, dyskusje panelowe, seminaria pozwalające

⁷³ B. Kowalczyk, B. Socha, *Opracowanie i pilotażowe wdrożenie programu doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego w sektorze informatycznym i telekomunikacyjnym*, opracowane w ramach projektu *Nauczyciel w teorii i praktyce. Program doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego w sektorze informatycznym i telekomunikacyjnym*, Łódź 2012.

⁷⁴ E. Fidrysiak, *Od opracowania...*, op.cit., Łódź 2012.

⁷⁵ *Handel i reklama w praktyce*, www.handelireklama.darr.pl/1/Opis_projektu/ [data dostępu: 23.01.2013].

na aktualizowanie posiadanej już wiedzy oraz zdobywanie nowych wiadomości istotnych z perspektywy wykonywania danego zawodu. Uczestnictwo przedstawicieli przedsiębiorstw w wskazanych formach doskonalenia zawodowego umożliwia wymianę doświadczeń, porównanie wyobrażeń dotyczących pracy w danym zawodzie i funkcjonowania przedsiębiorstw z danej branży z rzeczywistością. Przeprowadzane w ramach niektórych projektów badania ewaluacyjne, mające na celu identyfikację potrzeb grupy docelowej, a następnie sprawdzenie rezultatów podjętych działań, są źródłem istotnych wskazówek dotyczących opracowywania i wdrażania podobnych programów doskonalenia zawodowego.

Zgodnie z realizowaniem postulatu wspierania rozwoju zawodowego nauczycieli na placówce edukacyjnej spoczywa obowiązek zdobywania informacji na temat planowanych projektów i poinformowania o nich kadry pedagogicznej. Również sami dydaktycy dbający o ustawiczne podnoszenie własnych kwalifikacji zawodowych powinni wykazywać zainteresowanie ofertą programów doszkalających.

Zakończenie

Zaspokojenie potrzeby nawiązania współpracy z przedsiębiorstwami w zakresie rozwijania kompetencji zawodowych nauczycieli oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu jest warunkiem koniecznym do unowocześnienia kształcenia zawodowego i przystosowania go do wymagań rynku pracy. Jest to szczególnie istotne dla kształcenia pracowników branż należących do szybko rozwijającego się sektora usług – w im większe kompetencje wyposażeni zostaną absolwenci placówek kształcenia zawodowego, tym większe są ich możliwości odniesienia zawodowego sukcesu.

Celem niniejszej publikacji jest upowszechnienie rezultatów projektu *Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w zakresie nowoczesnych technologii*. W ramach przedsięwzięcia została opracowana również druga monografia upowszechniająca rezultaty omawianego projektu w obszarze rozwiązań organizacyjnych.

Wysoka wartość zrealizowanego projektu związana jest z wyraźną potrzebą doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych w zakresie nowoczesnych technologii i rozwiązań organizacyjnych, szczególnie w odniesieniu do branż związanych z sektorem usług. Wypracowane w trakcie przygotowania i wdrażania *Programu doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach* wnioski i rekomendacje mogą przyczynić się do zwrócenia uwagi na istotne kwestie przy planowaniu kolejnych programów, tym samym podnosząc ich jakość.

Bibliografia

1. *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, Warszawa 2011.
2. E. Cresson, P. Flynn (red.), *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa 1997.
3. *Dolina Krzemowa w Polskiej Szkole Zawodowej*, www.dolinakrzemowa.info/site/oprojekcie/sposob [data dostępu: 24.01.2013].
4. E. Drogosz-Zabłocka, *Współpraca szkół i przedsiębiorstw – zasady, formy i zakres współpracy* [w:] U. Jeruszka (red.), *Optymalizacja kształcenia zawodowego z punktu widzenia potrzeb rynku pracy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2002.
5. *E-warsztaty – doskonalenie nauczycieli zawodu kierunków IT*, www.e-warsztat.org.pl/index.php?id=1 [data dostępu: 24.01.2013].
6. E. Fidrysiak, *Od opracowania do wdrożenia programu doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach. Publikacja opracowana w ramach projektu „Warsztaty i praktyka w zawodzie dydaktyka”*, Łódź 2012.
7. R. Gerlach, *Kwalifikacje nauczycieli przedmiotów zawodowych* [w:] S.M. Kwiatkowski (red.), *Kwalifikacje zawodowe na współczesnym rynku pracy*, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2004.
8. *Gospodarka Oparta na Wiedzy*, www.europejskiportal.eu/id03.html [data dostępu: 24.01.2013].
9. *Handel i reklama w praktyce*, www.handelireklama.darr.pl/1/Opis_projektu/ [data dostępu: 23.01.2013].
10. *Innowacyjność i nowoczesne technologie*, www.europejskiportal.eu/id04.html [data dostępu: 24.01.2013] *The Knowledge – Based Economy*, Paris: OECD, GD (1996) 102.
11. D. Kaznowski, *Nowy marketing*, VFP Communication Sp. z o.o., Warszawa 2008.
12. A. Klim-Klimaszewska, *Podstawy edukacyjne na przełomie XX i XXI wieku w świetle raportów oświatowych*, „Rozprawy Społeczne” Nr 1 (V) 2011.

13. J. Kosmala, *Nauczyciele wobec procesu informatyzacji edukacji*, Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2008.
14. K. Księżopolska, P. Błędowski, M. Mackiewicz, *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne. Branża administracyjna*, INSE, Łódź 2012.
15. K. Księżopolska, P. Błędowski, M. Mackiewicz, *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne. Branża marketingowa*, INSE, Łódź 2012.
16. R. Kwaśnica, *Wprowadzenie do myślenia o wspomaganiu nauczycieli w rozwoju*, Wyd. WOM, Wrocław 1994.
17. S.M. Kwiatkowski (red.), *Edukacja polska w jednoczącej się Europie*, Warszawa 2006.
18. S.M. Kwiatkowski, A. Bogaj, B. Baraniak, *Pedagogika pracy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
19. D. Lenkowska, P. Błędowski, M. Mackiewicz, *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne. Branża telekomunikacyjna*, INSE, Łódź 2012.
20. M. Matusz, *Umiejętności informatyczne wyznacznikiem funkcjonowania uczniów w społeczeństwie informacyjnym* [w:] W. Furmanak, A. Piecuch, W. Walat (red.), *Technika – Informatyka – Edukacja. Teoretyczne i praktyczne problemy edukacji informatycznej*, Wyd. Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2005.
21. M. Michalski, P. Błędowski, M. Mackiewicz, *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne. Branża informatyczna*, INSE, Łódź 2012.
22. M. Michalski, P. Błędowski, M. Mackiewicz, *Branżowe dwuczęściowe opracowanie merytoryczne. Branża ekonomiczna*, INSE, Łódź 2012.
23. *Mistrz Kształcenia Zawodowego*,
www.projekty.tozch.edu.pl/index.php?okno=mkz [data dostępu: 24.01.2013].
24. J. Moos, *Zmiany w kształceniu zawodowym w obliczu wyzwań rynku pracy* [w:] J. Moos, M. Sienna (red.), *Zmiany w kształceniu zawodowym w obliczu wyzwań rynku pracy*, Wyd. Łódzkiego Centrum Doskonalenia nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, Łódź 2009.
25. E.M. Nyga, *Inny wymiar kształcenia młodego pokolenia* [w:] „Oświata Mazowiecka” sierpień 2010, nr 03 (04).
26. *O projekcie*, www.edukacjazawodowa.edu.pl/tabid/365/Default.aspx [data dostępu: 24.01.2013].
27. *Postawa programowa kształcenia w zawodzie technik administracji 334306*, www.koweziu.edu.pl/pp_zawod.php?nr_zawodu=334306 [data dostępu: 20.01.2013].

28. *Program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach*, (oprac.) Bison Consulting S.A., Wrocław 2012.
29. *Raport podsumowujący seminarium z branży administracyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.
30. *Raport podsumowujący seminarium z branży marketingowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.
31. *Raport podsumowujący seminarium z branży ekonomiczno-handlowej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.
32. *Raport podsumowujący seminarium z branży informatycznej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.
33. *Raport podsumowujący seminarium z branży telekomunikacyjnej z obszaru tematycznego „Nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach”*, oprac. S. Trzmiel, Wrocław 2012.
34. *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”*, Focus VI – 18 maja 2012 r., temat badania: Nowoczesne technologie, J.K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.
35. *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”*, Focus VIII – 22 maja 2012 r., temat badania: Nowoczesne technologie, J.K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.
36. *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu*

- pt. „*Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego*”, Focus X – 28 maja 2012 r., temat badania: Nowoczesne technologie, J.K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.
37. *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”*, Focus II – 20 kwietnia 2012 r., temat badania: Nowoczesne technologie, J.K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.
38. *Raport z badania prowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) wśród przedstawicieli przedsiębiorstw oraz przedstawicieli kadry zarządzającej szkół kształcenia zawodowego na potrzeby projektu pt. „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”*, Focus VII – 21 maja 2012 r., temat badania: Nowoczesne technologie, J.K. Skonieczny (oprac.), Wrocław 2012.
39. *Raport z diagnozy potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie mazowieckim. Nauczyciel praktycznej i teoretycznej nauki zawodu: uwarunkowania, zagrożenia i potrzeby wspomagania*, Warszawa 2010.
40. *Regulamin udziału w projekcie „Nowoczesne technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach – efektywny program doskonalenia nauczycieli kształcenia zawodowego”*, www.dobrynauczyciel.com.pl [data dostępu: 19.01.2013].
41. *Rekrutacja*, www.dobrynauczyciel.com.pl [data dostępu: 19.01.2013].
42. B. Siemieniecki, *Technologia informacyjna w polskiej szkole. Stan i zadania*, Toruń 2002.
43. P. Stasiak, *Rola nauczyciela kształcenia zawodowego i ogólnozawodowego*, www.podn.wodzislav.pl [data dostępu: 13.12.2012].
44. K. Symela, *Modernizacja oferty kształcenia zawodowego w powiązaniu z potrzebami lokalnego i regionalnego rynku pracy*, [www.wup.pl/files/kontent/w/Temat – Moderniza oferty kształcenia zawodowego.doc](http://www.wup.pl/files/kontent/w/Temat%20-%20Moderniza%20oferty%20kszta%20lce%20zawo%20dowe%20.doc) [data dostępu: 15.12.2012].

45. M. Szafraniec, *Innowacyjne metody kształcenia*, RODN „WOM”, www.womkat.edu.pl [data dostępu: 15.12.2012].
46. F. Szlosek, *Konstruktywizm a kształcenie zawodowe*, „Pedagogika pracy” 2004, nr 45.
47. V. Szymanek (red.), *Spółeczeństwo informacyjne w liczbach 2010*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2010.
48. B. Śliwerski, *Potrzeby i bariery doskonalenia zawodowego nauczycieli*, „Nowe w szkole” 1997/98, nr 5.
49. *Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej*, www.isap.sejm.gov.pl [data dostępu: 21.01.2013].
50. *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 30.12.2006, eur-lex.europa.eu [data dostępu: 14.12.2012].
51. R. Zech, *Rozwój jakości w kształceniu ustawicznym zorientowany na osobę uczącego się. Wytyczne do stosowania w praktyce*, 2010.